

T H E
E A R L Y
L A T I N   W O R K S
O F

BERNARD J. F. LONERGAN

Regis Edition
Regis College
Willowdale (Toronto)

Copyright (C) 1973 by Bernard Lonergan

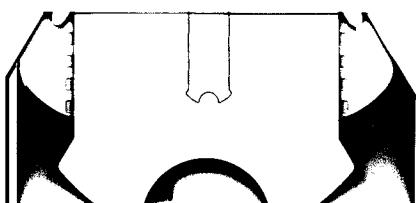
LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

TABLE OF CONTENTS

GENERAL INTRODUCTION (to the series)	ii
EDITOR'S INTRODUCTION to <u>De scientia atque voluntate Dei</u>	<u>ix</u>

DE SCIENTIA ATQUE VOLUNTATE DEI

<u>Caput</u>	<u>Page</u>
I: De fine huius operis	1
II: De natura analysis metaphysicae	2
III: De comparatione entis aeterni et temporalis ..	3
IV: Operatio immanens et contingens	4
V: De actione et passione	5
VI: De necessario et contingente	6
VII: De futuris contingentibus	8
VIII: De transcendentia divina	9
IX: Principia prioritatis et simultaneitatis	10
X: De scientia Dei	11
XI: De diversis radicibus scientiae mediae	13
XII: De ordine	16
XIII: De bono et fine	17
XIV: De malo	20
XV: De divina voluntate	22
XVI: De amore divino	25
XVII: De causa efficiente	26
XVIII: De actione divina	28
XIX: De divina actione sententiae aliae	34
XX: Utrum formale peccati in Deum reduci possit ..	37
XXI: De voluntate divina antecedente	41
XXII: Voluntatis antecedentis conceptiones aliae ..	45
XXIII: Cur Deus malum culpae permittat	47
XXIV: De signis rationis	50
XXV: De praedestinatione et reprobatione	53
XXVI: Obiectiones	57
 APPENDIX I: Notes to Text of <u>De scientia</u>	68
APPENDIX II: References to DB ... DS	71
 INDEX OF AUTHORS	72
INDEX OF LOCA THOMISTICA	73

GENERAL INTRODUCTION

The project which we are calling the Regis Edition of Lonergan's early Latin works is part of a larger longrange plan to make available to students and scholars the considerable materials still inaccessible to most of them for research into the ideas of the Canadian philosopher-theologian-methodologist, Bernard Lonergan. The unpublished Latin writings of the years 1940 to 1955 form a natural unit of work in our progress towards that distant goal. It was in 1956 that the Gregorian University Press in Rome published his first Latin manual of theology, De constitutione Christi ontologica et psychologica; in 1957 Longmans, Green and Company (London) published his first book in English, Insight: A Study of Human Understanding; one can therefore mark 1955 as the end of a period of some obscurity. The obscurity was far from total, for during these early years Lonergan published in Theological Studies two long series of articles on the thought of St. Thomas Aquinas, as well as a number of shorter articles and papers; and the two series and several of the papers proved vital enough to be converted into books and reach a wider reading public many years later. But there were a number of short works in Latin, produced for the classroom during this period, that Father Lonergan has never published, that remain virtually unknown to the wider intellectual community, and relatively inaccessible even to those who have heard of them. It must, in fact, be frustrating to the latter to be referred continually to "unpublished" writings of this sort.

It is true these Latin works were never written for publication in the ordinary sense of that word; they were perhaps more a response to student appeals than to Lonergan's need to think out his ideas for himself. It is true also that they were superseded in some measure by the great quantum leap that his thinking took while he was writing Insight, by a similar leap during his years at the Gregorian University from 1953 to 1965, and by a third revolution that his thought has undergone since 1965. But the very magnitude of those changes and the apparent suddenness with which a book like Insight appeared, make it the more imperative to learn his startingpoint and trace the genesis of his ideas from their remote beginnings, if we are to understand with all possible thoroughness the point of his arrival. He himself has said in his study of Thomist thought on divine grace: "Successively St. Thomas transcended four influences in developing his theory of the

will and its freedom."¹ As became vividly clear to us in the preparation of this edition, Lonergan too has had to transcend his own early influences, it is important to be able to document them, and the Regis Edition is intended as an aid to that end. As in the evolution of man, the reconstruction of the past helps greatly to understanding of the present.

However, our readers have been misled if they think we take a simply negative view of these early Latin works. If it is true that discussion of Lonergan's Method in Theology suffers from ignorance of his Insight, and true also that discussion of Insight suffers from ignorance of his work on Thomist cognitional theory, then there is a clear pattern pointing to a unity, though it be genetic and even dialectical, in the progress of Lonergan's ideas from the beginning. Even when the shift is very radical, as it was from the emphasis on metaphysics of the earlier years to the primacy given to intentionality analysis in the later period, one should not underestimate the importance of that early approach as a positive influence; it is an exceedingly good question to what extent the surety of Lonergan's analysis of consciousness depends on the rigorous logic and accurate metaphysics of his early work.² In any case, we regard the ideas of these early writings as a value in themselves and not just a point of departure for later work. There are peaks of human thinking revealed here that are too towering to be ignored.

Our project, nevertheless, is a modest one. With a need to be prudent in material matters, we have decided against attempting formal publication at present, and opted instead for a looseleaf edition that would make duplication convenient and at the same time provide a readable and reliable text to replace the amateur editions that have appeared in various parts of the world. We have added a brief Introduction to give each work its Sitz im Leben. We have provided notes, sometimes, more, sometimes fewer, to illuminate textual questions. We also plan a series of brief articles that will give crossreferences (loca parallela) and enable the student to trace key words and ideas through this early period; however, it proved more convenient not to repeat these references in each work but to collect them all in a

---

¹ Grace and Freedom. Operative Grace in the Thought of St. Thomas Aquinas (Edited by J. Patout Burns), London: Darton, Longman & Todd, 1971, p. 93.

² See Lonergan's Method in Theology, London: Darton, Longman & Todd, 1972, p.343, on the uses of metaphysics.

small separate volume, Guide to Terms in Lonergan's Early Latin Works; to this volume there is constant reference in our footnotes.

As to the text, we were extremely fortunate in several cases to be able to base it on what we are calling the "autographs," that is, the typescript made by Lonergan himself and handed over to a typist for stenciling and mimeographing. The collection of papers acquired from Lonergan in the spring and summer of 1972 provided us with such autographs for Analysis fidei, De ente supernaturali, De notione sacrificii, and De scientia atque voluntate Dei. There is a wealth of general data in these original typescripts; for example, the repeated false starts crossed out for a new attempt often give a valuable lead to the genesis of Lonergan's thought; again, the spacing of paragraphs is sometimes quite significant as an index to the steps of his argument. Further it is possible now to correct from the autograph a good many errors of the editions so far available.

Other resources were at hand to help the editors either determine the text or provide a note of comment. Sometimes Lonergan himself dictated textual corrections or revisions to his students in the classroom or made additions to his own mimeographed set of notes; in a few cases there are helpful data from Lonergan's explanations to students. Such items are duly added by way of footnote or appendix to our edition. And then there was the matter of "correcting" Lonergan's Latin, a delicate matter when you are working with a creative thinker who has his own quite expert Latin style. Later generations may find that we have missed the point and instead of correcting mistakes in Latin, have mistakenly changed the theology! But there were a few quite obvious errors in Latinity, which we changed without footnoting the fact; in other cases, changes were made with a footnote indicating the original reading; often we allowed the autograph to stand, though it might not correspond to classical Latin usage in vocabulary or grammar. We have no fully formulated rules for these procedures, and the questioning student can only be invited to inspect the autograph and judge for himself whether we acted wisely.

A feature of this edition is the introduction of paragraph numbers in the margin of the text. This was done on the model of the Marietti editions of St. Thomas Aquinas, and is meant to facilitate pinpointed reference to passages in these works of Lonergan, should our edition become the one in standard use. Naturally, it involved us in a certain amount of interpretation of the text to fix divisions according to what seemed to be the sense, but we trust the student may conveniently use our set of numbers, even though he disagree with our division.

A few points of detail: References to the Enchiridion symbolorum . . . of Denzinger and Bannwart, for which Lonergan used the then standard sign, DB, have been left as they were, but an Appendix gives crossreferences to the now standard numbers of the later edition by Schönmetzer (DS). "Vatican" in this work, of course, means "Vatican I" in every case. As to quotations from St. Thomas Aquinas, there seemed little point in making them conform to any one edition, for Lonergan clearly used various editions; but in the manner of referring to St. Thomas (regularly done without naming him) it seemed desirable to work towards congruence with other editors, so we have followed the usage of J. Patout Burns in his edition of Lonergan's Grace and Freedom . . . Like Father Burns we have regularly supplied the paragraph numbers of the Marietti editions of St. Thomas; this sometimes resulted in two numbers: v. g., Lonergan often counted paragraphs in the Leonine editions of the Contra gentes, and the numbers he gave have generally been retained, with the Marietti numbers added in square brackets. Finally, we have left all Lonergan's references in the body of the text where he put them; the varying degree to which they had been woven into the text made it next to impossible to transfer them to footnotes in any consistent way.

In general then the work of the editors on the text was limited to correcting more obvious errors in Latin, introducing uniformity of spelling and punctuation, updating the references, adding occasional explanatory words (in square brackets), spelling out abbreviations, and effecting other minor technicalities of this sort. In other words, substantially everything in the body of the text is the work of Father Lonergan. But everything in the footnotes and appendices is the work of the editors. Foreseeing the possibility that some would wish to reproduce the text itself without our notes, we have made the footnote itself very brief, and have transferred longer explanations to Appendix I, or to the Guide . . ., the purpose of which has already been explained.

Let us return to the startingpoint of this introduction. The Regis Edition is only one part of a complex task, and perhaps a duller part in so far as retrieval of the past cannot compete in interest with the exciting possibilities for the future contained in so seminal a thinker as Lonergan. But we did not have to make this kind of evaluation; it was enough that the job needed doing (already some sixty doctoral dissertations done or being done on Lonergan's thought show the need) and that we could do it. It remains to thank the Humanities and Social Sciences Division of the Canada Council for the grant that enabled the editors to begin the work and provide tools for research in this period of Lonergan's development. It is a special pleasure for me as general editor to acknowledge the debt I owe to two friends and colleagues who sacrificed projects of their own to assist

me in this often tedious task: Conn O'Donovan and Giovanni Sala, professors respectively at The Milltown Institute of Philosophy and Theology, Dublin, and the Jesuit Faculty of Philosophy in Munich-Pullach.

Frederick E. Crowe,
General Editor,
October 16, 1973.

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

DE SCIENTIA ATQUE VOLUNTATE DEI

EDITOR'S INTRODUCTION

The work here re-edited has been known under two titles: De praedestinatione (On Predestination), and (more correctly, I think): De Scientia atque voluntate Dei (On God's Knowledge and Will). It was written for and during a set of lectures Father Lonergan gave at Régis College in the second semester of the academic year 1949-1950. The sequence of courses that year in this part of the curriculum was: Trinity in the first semester, and the one God (De Deo uno) in the second. Father Lonergan had given the course on the Trinity, Father Peter Mueller lectured for the first half of De Deo uno, and Father Lonergan returned to the classroom for the second half of that course to handle the questions dealing with predestination, divine dominion over men, etc.

The text-book used was the manual of H. Lennerz, De Deo uno, recently (1948) issued at Rome in its fourth edition. Father Lonergan began to lecture around March of 1950 on the third and fourth parts of the book: "De scientia Dei" (pp. 180-259), and "De providentia et praedestinatione" (pp. 260-358). Besides leaving marginal annotations on the manual he used (a habit of his!), he began, apparently almost at once, to formulate his ideas on key questions a bit more systematically and had his typescript ready by March 23; it was faithfully put on stencils by the class "beadle" of that year, John Lepine, and mimeographed at once (48 pages, 8½ x 11) for use in the course as a basis for lectures and study.

The correct title is almost certainly De scientia atque voluntate Dei. The autograph, which was preserved and turned over to the Lonergan Center in 1972, has at the top of the first page two lines which read simply:

Supplementum schematicum¹
De scientia atque voluntate Dei

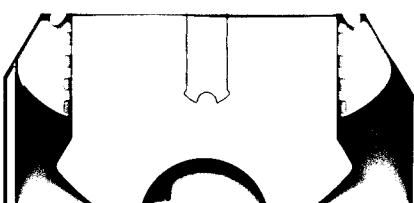
In an added title-page the Regis edition of 1950 bears the words:

SUPPLEMENTUM SCHEMATICUM
DE PRAEDESTINATIONE

and continues on the first page with the title of the autograph.

---

¹The same phrase occurs in the title of De ente supernaturali; see the Editor's Introduction to that work.

It seems that this title-page is an addition of the typist, linking the set of notes to the section of theology then being studied, but that it was not part of Lonergan's own choice for a title.

The work itself continues an interest Lonergan had acquired in writing his doctoral dissertation and pursued for over twelve years: the relation of divine will and dominion with human effort and freedom. It is linked most closely of all to the De ente supernaturali of 1946, being, one may say, an expansion of two famous Scholia of that work, on the divine concursus and its efficacy. For the general sequence, therefore, of Lonergan's writings on these questions, we refer the reader to the Editor's Introduction to the De ente . . .. Here it will be enough to say that the old questions recur (the Molinist scientia media and the Bannezian praemotio physica, divine transcendence and the psychological analysis of human freedom, etc.), and are pushed to new degrees of acute speculation. But some ideas make their appearance here for the first time: the usus purus and usus coniunctus are new and so is the way of handling the metaphysical analysis of propositions that are simultaneous in truth. Again, there is a feel for history in the conditions of human liberty, a presage of the great concentration on historical consciousness that becomes dominant a decade later. There is also in Cap. XVI a hint of attention to the interpersonal, a theme that Father Lonergan would be slow to take up expressly.

In one important respect the approach of this work differs considerably from that of De ente . . .. In the latter, Lonergan's intention, as he indicates in his own introduction, was deliberately systematic: to set up his ideas in the ordo compositiorius, i.e., synthetically. In the present work, however, he seems to have opted for a more piecemeal method. Thus we read in the opening paragraphs (#3):

(N.B.S.)

The order of exposition is not so much logical as it is pedagogical: the simpler elements are first set forth separately, to be accumulated and digested and arranged thus enable one to understand the more complex ideas. Set in order

Again, he says in his concluding summary (#288):

Our method then has been to run through a large number of questions, always meeting new difficulties with new solutions, trying to exclude errors rather than to gain positive insight into the truth, piling up principles instead of organizing them synthetically. In this way we have produced a set of statements in which we can affirm coherently that God is Lord with dominion over all things, that man has dominion over himself, and that the sinner is guilty of his sin.

The approach makes use at this early date of a device he later discovered in St. Thomas and linked with Piaget's work on grouping of operations:

. . . if one reads a series of successive chapters [of Aquinas' Contra gentes], one finds the same arguments recurring over and over in ever slightly different forms; what was going forward . . . was the differentiation of operations and their² conjunction in ever fresh combinations.

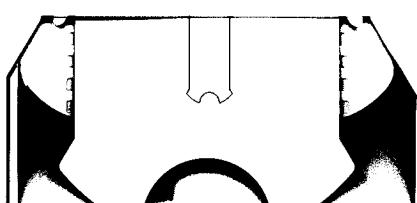
An example of this is his use of "adaequatio veritatis," and "veritates simultaneae," defined early in the work and used repeatedly in various contexts later on. His "meeting new difficulties with new solutions," I think, is often less a new principle than a new application of one already established. But, because the object of inquiry is the mind and will of God, which is mystery, the principle is not one that allows positive insight and consequent deductive reasoning.

It is difficult to convey to a modern generation the fascination exerted on the minds of his students of twenty years ago by the questions handled in this small treatise, or the enthusiasm generated by the study of Lonergan's views. The topics must appear strange today even to Lonergan's most diligent students, if they have been brought up on empirical theology and intentionality analysis, knowing only the "later" Lonergan of the Toronto lecture of 1967 on "Theology in Its New Context" or of the book of 1972, Method in Theology. The old questions have been upstaged. Even his readers and students from earlier years will not be as sanguine as perhaps they once were on their ability to penetrate into the mystery of God or speak without incoherence of his knowledge and will.

Yet the old questions are still there, in the habitual furniture of the mind for some of us, in the mind's potency for others. They are not so much eliminated as re-located in the psychological process of learning. The empirical basis of theology leads to truth about the mysterious God, and the truth, being itself mysterious, leads to questions for understanding, questions of the sort handled here. The insertion of the prior step which relates theology more explicitly to experience simply postpones their occurrence; they still demand answers. It is the hope of the editor that this work, which I think carried the answers as far as they have ever reached, will be of service still to the people of God in their wrestling with the dark questions of their destiny and relation to his sovereign will.

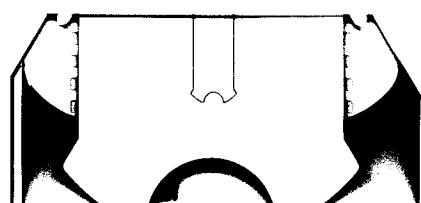
²Lonergan's Method in Theology, London: Darton, Longman & Todd, 1972, p. 30.

The general editorial policy for this Regis Edition has been explained in the Introduction to the series, but a few brief notes may be added. We have worked in this case too from the "autograph"; it is in better shape typographically for this work, and has fewer false starts than usual (a fact which perhaps indicates a more ready mastery of the subject). The original mimeographed edition of 1950 was on 8 1/2 x 11 paper, the same size as this edition, but typed more compactly on 48 pages. We may mention that a rough English translation (110 pages, 8 1/2 x 11) was made by Regis students (chiefly by J. Patout Burns) in the fall of 1968, but it has not been revised and polished, and it remains unpublished.

Frederick E. Crowe

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

De fine huius operis

- (a) Sacra theologia ita dividitur ut primo per viam¹ inventionis ex sacra Scriptura, patribus, conciliis, theologis quid sit credendum determinetur, deinde per viam doctrinae secundum paeclarum exemplum sancti Thomae quaeratur fructuosissima illa intelligentia,² etsi limitata, quam laudat concilium Vaticanum.
- 2 (b) Hoc supplementum supponit aliunde haustam non solum determinationem eorum quae ad fidem vel pertinent vel quoquo modo accedunt, sed etiam sententiarum diversarum quaestionumque historiae notitiam.

Unice ergo intendimus qua brevitate quantaque cohaerentia fieri possit, ut notionibus apte declaratis et theorematibus stabilitis perspiciat diligentia alumnorum studentium quid hac in vita a nobis intelligi non possit, quid autem intelligi possit et debeat.

- 3 (c) Expositionis ordo non tam logicus quam paedagogicus est ut primo simpliciora separatim proponantur, deinde eorum cumulatione atque digestione magis complexa intelligi possint.

Quare primo de denominatione extrinseca (Cap. II), de comparatione entis aeterni cum temporali (Cap. III), de operatione Dei immanente atque contingente (Cap. IV), de actione et passione (Cap. V), de necessario et contingente (Cap. VI), de futuris contingentibus (Cap. VII) actum est, ut theorema dominii divini transcendentis exponi possit (Cap. VIII) et circa idem distinctiones tradantur (Cap. IX).

Deinde de divina scientia (Cap. X, XI), de obiecto voluntatis (Cap. XII-XIV), de ipsa Dei volitione (Cap. XV), de divina actione (Cap. XVI-XIX), de reductione peccati in causas (Cap. XX) quaeritur, ut distinctio efformetur inter voluntatem Dei antecedentem et consequentem (Cap. XXI-XXIII).

Denique posita distinctione signorum rationis (Cap. XXIV), tractatur de praedestinatione et reprobatione (Cap. XXV), et additur epilogus (Cap. XXVI).

¹ See Guide . . . , s. v., Ordo.

² See Guide . . . , s. v., Intelligentia theologica.

4

CAPUT II

De natura analysis metaphysicae

(a) In sequentibus frequentissime argumentum erit analysis metaphysica, cuius natura statim perspici debet.

Processio semper est eadem: de propositionibus veris proceditur ad entia quibus propositio vera sit vera.

Quare analysis metaphysica syllogismo declarari potest.

Maior praemissa est definitio veritatis, nempe, veritas consistit in adaequatione intellectus et rei.

Minor praemissa est haec vel illa veritas.

Conclusio est de entibus quae requiruntur et sufficiunt ut vera sit propositio seu ut adaequatio intellectus et rei exsistat.

5 (b) Distinctio fundamentalis in analysi metaphysica viget inter denominationem intrinsecam et denominationem extrinsecam.¹

Denominatio est subiecto intrinseca si adaequatio veritatis habetur per entitatem subiecto intrinsecam.

Ita "Socrates est homo" vel "Socrates est albus" sunt denominations intrinsecæ, quia habent veritatem per entitates "humanitatem" vel "albedinem" ipsi Socrati intrinsecas.

Denominatio est subiecto extrinseca si adaequatio veritatis habetur per entitatem subiecto extrinsecam.

Ita "ignis me calefacit" est denominatio extrinseca; propositio enim vera non est per calorem igni intrinsecum neque per calorem ex igni transeuntem sed solummodo per calorem qui ex igni in me fit; porro, calor qui in me fit non est in igni.

6 (c) Exinde colligitur clavis fere principalis in tota nostra inquisitione.

Simultaneæ² in veritate sunt propositiones quae per unam eamdemque entitatem habent adaequationem veritatis.

¹ See Guide . . . , s. v., Denominatio extrinseca.

² See Guide . . . , s. v., Simultaneæ veritates.

Existunt propositiones simultaneae in veritate quia existunt denominationes extrinsecae.

E.g., per eundem calorem qui in me ex igni fit duae propositiones sunt verae, nempe, "ignis me calefacit" et "ipse ab igni calefio."

Et similiter quandocumque habetur denominatio extrinseca, habentur propositiones simultaneae in veritate, nempe, propositio quae est vera per denominationem extrinsecam, et alia propositio quae dicit "denominans extrinsecum existit."

7

CAPUT III

De comparatione entis aeterni et temporalis

(a) Notissima est doctrina sancti Thomae nihil Deo praeteritum vel futurum esse, omnia autem praesentia.

Quod brevi arguento declarari potest. Si enim quid umquam est Deo praesens, semper est Deo praesens. Nam secundum quamdam partem seu instans aeternitatis est praesens. Quae pars seu instans semper est, cum aeternitas sit tota simul.

8 (b) Quaeres vero quid sit istud "simul esse" quo omnia Deo sunt praesentia et nihil praeteritum vel futurum.

Respondetur: "est" duo significat; primo et semper significat ens et verum, et ita non differt ab "erat" vel "erit"; deinde connotat comparationem inter tempus rei et tempus iudicantis, et ita differt ab "erat" et "erit."

Porro, ens temporale est in quo fuisse, esse, et fore realiter differunt; quae differentia proxime invenitur in praedicamento "quando" ut tamen ipsum rei esse afficiat; nam antequam ens temporale est, non erat; postquam erat, non est; et quamdiu est, perpetuo transit esse in fuisse et fore in esse.

Ens vero aeternum est in quo fuisse, esse, et fore sunt re et ratione idem; unde aeternitas dicitur esse tota simul; non enim tempore limitatur neque mensuratur esse entis aeterni.

9 Proinde, duplex est comparatio entium; prima comparatio est communis omnium secundum quod sunt entia et vera; altera comparatio pertinet ad sola entia temporalia prout eodem vel diverso tempore esse eorum limitatur et mensuratur.

E.g., equus Alexandri et equus Caesaris non erant simul;

diversis enim temporibus erant. At equus Alexandri simul erat cum sole, et equus Caesaris simul erat cum sole; utroque enim tempore sol erat, ita tamen ut, quando simul erat sol cum equo Alexandri, futurum erat esse-simul solis cum equo Caesaris. Denique simul erant equus Alexandri et Deus, et simul erant equus Caesaris et Deus; non quod Deus utroque tempore erat, nam Deus in tempore non est; sed quia idem in Deo est fuisse, esse, et fore.

10 Unde concludes: "simul esse" sequitur ipsam rationem entis nisi praedicamentum "quando" impedit; quare cum Deus tempore non limitetur, simul est cum omnibus quae sunt etiamsi inter se comparata simul non sint.

Scilicet, secundum vulgarem aestimationem tempus continet entia, unde eatenus entia simul esse possunt quatenus eodem tempore sunt. At secundum iudicium philosophicum ens continet tempus tamquam partem sui, nempe, praedicamentum "quando"; quare entia eatenus simul sunt quatenus entia sunt nisi impedit limitatio temporis.¹

(c) Cum operari sequatur esse, manifestum est scire Dei et velle Dei sicut esse Dei simul cum omnibus esse.

11

CAPUT IV

Operatio immanens et contingens

(a) Quidquid contingenter de Deo dicitur, per denominationem extrinsecam habet adaequationem veritatis.

Aut enim per denominationem intrinsecam, aut per denominationem extrinsecam. Atqui intrinseca denominatio est impossibilis. Ergo per denominationem extrinsecam.

Minor patet: nulla enim entitas contingens potest esse intrinseca Deo absolute simplici et necessario.

(b) Sunt operationes immanentes quae contingenter de Deo dicuntur.

Deus enim scit hunc mundum exsistere; praeterea, vult hunc mundum exsistere. At liberrimo consilio creavit. Potuit non creare. Contingenter creavit. Ideoque potuit non scire hunc mundum exsistere; potuit non velle hunc mundum exsistere; ideoque contingenter de Deo dicitur quod scit et vult hunc mundum exsistere.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Tempus, Temporale.

12 (c) Quamvis sint operationes Deo immanentes quae contingenter et per denominationem extrinsecam habent adaequationem veritatis, tamen ab aeterno de Deo dicuntur (Sum. theol., l, q. 13, a. 7, ad 3m).

Operari enim sequitur esse. Porro, esse Dei est aeternum. Pariter ergo scire Dei et velle eius sunt aeterna.

(d) Obicies: Non habetur denominatio extrinseca nisi exsistit denominans extrinsecum. Ergo non habetur denominatio aeterna nisi exsistit denominans extrinsecum et aeternum.

Respondetur: Concedo antecedens et distinguo consequens secundum dicta cap. III; si tempus continet ens et verum, concedo; si ens continet tempus et comparatio cum Deo non est secundum tempus sed secundum rationem entis et veri tantum, nego. Aliis verbis, non transfertur "quando" a denominante in Deum.

13 (e) Corollarium maximi momenti colligitur.

Ex hac doctrina de operationibus Dei immanentibus et contingentibus sequitur series quaedam propositionum quae sunt simultaneae in veritate.

Per idem enim habetur adaequatio veritatis sive dicitur "hoc contingens exsistit" sive dicitur "Deus scit vel vult hoc contingens existere"; haec enim posterior propositio habet adaequationem veritatis per denominans extrinsecum cuius exsistentia ponitur in propositione illa priori.

14

CAPUT V

De actione et passione¹

(a) Quaestio ponitur de illa actione quae necessario infert passionem, scilicet, de exercitio causalitatis efficientis.²

Non ergo agitur de actu secundo; si hoc intelligo, hoc non patitur neque in eo est passio; imo, meum intelligere est pati, et ego patior.

Non agitur de eo quod est per accidens sed de eo quod

¹ See Guide . . . , s. v., Actio, Passio.

² See Guide . . . , s. v., Causalitas efficiens.

per se convenit actioni et passioni et quidem secundum legem metaphysicam quae exceptiones non admittit. Quare non quaeritur de actione prout est in materialibus vel prout est in creaturis sed de actione ut sic.

(b) Quaestio est utrum actio et passio sint duo entia an unum tantum.

Respondetur quod actio et passio dicunt idem ens sub diversis respectibus, seu quod unus idemque actus est et actio et passio, at actio est in quantum ab agente est, et passio est in quantum in paciente est.

15 (c) Probatio est per reductionem oppositi in absurdum.

Supponatur ergo actionem dicere aliud ens quam passio, et quidem ens agenti intrinsecum.

Quaeritur deinde de causa prima utrum exsistat, utrum habeat actionem intrinsecam, utrum actio haec ei insit necessitate naturae an aliunde recepta sit.

Si dices eum non exsistere, sequitur nihil exsistere.

Si dices eum non habere actionem intrinsecam, sequitur eum nihil agere.

Si dices eum habere actionem aliunde receptam, negas eum esse causam primam.

Si dices eum habere actionem intrinsecam necessitate naturae, sequitur eum non libere sed necessario agere; porro, cum actio esse nequeat sine passione, sequitur omnes effectus causae primae esse necessarios.

16 (d) Similiter quandcumque ponitur actio agenti intrinseca, tollitur contingentia et libertas, uti communiter obicitur contra ponentes praedeterminationes physicas.

(e) Ergo cum Aristotele dicendum est: actio est in passo; actio est actus huius ut ab hoc; passio est actus huius ut in hoc.

17

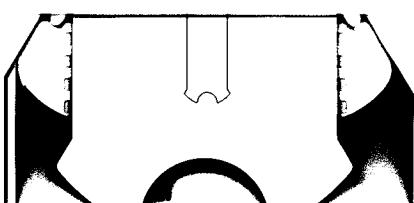
CAPUT VI

De necessario¹ et contingente

(a) Necessarium est quod non potest non esse.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Necessitas.

Esse est esse exsistentiae; quare necessarium non potest non exsistere; e contrario, impossibile non potest exsistere.

(b) Necessitas est triplex: absoluta, ex suppositione alterius, et ex suppositione sui ipsius.

Absoluta est necessitas eius quod non potest non exsistere. Unde solus Deus est absolute necessarius.

18 Ex suppositione alterius, triplex est necessitas, nempe, metaphysica, physica, et moralis.

Ipsa haec necessitas viget in ordine essentiali; consistit in nexus quodam necessario inter antecedens et consequens.

Prout nexus est lex metaphysica, lex physica, vel lex moralis, fiunt distinctiones.

Lex metaphysica est quod substantia finita non potest esse sine accidentibus inseparabilibus; supposita ergo exsistentia substantiae finitae, necessitate metaphysica ponuntur accidentia inseparabilia.

Lex physica est quod calor sese diffundit; supposita ergo exsistentia caloris, necessitate physica ponitur diffusio caloris; quod tamen metaphysice non est necessarium.

Lex moralis est ut veritatem dicas si loqueris; supposita ergo exsistentia subiecti rationalis, necessitate morali dicit veritatem si loquitur; attamen cum metaphysice tum physice potest loqui et falsum dicere; necessitas moralis excludit compossibilitatem et bonitatis moralis et falsae loquelae, sed non facit ipsam bonitatem moralem necessariam.

19 Ex suppositione sui ipsius oritur minima illa necessitas quae in omni et quolibet invenitur.

Omne enim dum est necesse est esse. Socrates dum sedet necessario sedet.

Haec necessitas ex suppositione sui ipsius componitur cum contingentia absoluta, metaphysica, physica, et morali. E.g., sit actus liber et supererogatorius; dum est, necessario est; et tamen neque absolute neque metaphysice neque physice neque moraliter est hic actus necessarius.

20 (c) Contingens est quod potest vel esse vel non esse.

Contingentia pariter dividitur ac necessitas.

Unde omnes creaturae contingenter exsistunt; accidentia separabilia insunt substantiae contingentia metaphysica; actus liber exsistit contingentia physica; actus supererogatorius exsistit contingentia morali. At nihil exsistit sine necessitate ex suppositione sui ipsius, quod contra principium identitatis seu non-contradictionis esset.

21

CAPUT VII

De futuris contingentibus¹

(a) Quaeri solet inde ab Aristotele utrum contingentia futura sint determinatae verae.

E.g., utrum hodie verum iudicium elici possit quod cras fiet proelium navale.

(b) Primo, respondetur negative circa scientiam humanam.

Homo enim secundum esse et coanoscere est ens temporale; quare futurum non est ei praesens.

Praeterea, ei non est praesens aliquid aliud quod necessario nexu cum futuro contingentem connectitur; secus, futurum illud non esset contingens sed necessarium.

Unde colligitur quod iudicium praesens "hoc contingens futurum aliquando erit" non potest habere adaequationem veritatis sive ex parte ipsius futuri contingentis quia non nunc est sive ex parte alterius quocum necessario connectitur futurum contingens.

Ergo iudicium ex scientia humana de contingentia futuro non potest habere adaequationem veritatis, ideoque nunc non potest esse determinatae verum.

22 (c) Deinde cum distinctione respondetur circa scientiam divinam.

Deo enim, enti aeterno, nihil potest esse futurum; quod enim umquam est Deo praesens, semper est ei praesens (Cap. III).

At quae nobis sunt futura et Deo praesentia, circa haec Deus potest cognoscere verum determinatae. Sicut enim nos de eis quae nobis sint praesentia, veram et certam cognitionem habere possumus, pariter Deus de eis quae ei sunt praesentia.

(d) Porro mediantibus scientia divina, revelatione, fide, nos possumus habere certitudinem de futuro contingentia, v.g., quod antichristus erit.

23 (e) Ex quibus fiat gressus ad principium maximi momenti.

Deus certo scit hoc contingens futurum. Atqui impossibile est Deum certo scire et illud contingens non fore. Ergo necessario erit.

Respondetur primo quod nihil Deo est futurum.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Futurum contingens.

Instatur quod manet difficultas. Impossibile est Deum certo scire et illud contingens non esse. Atqui Deus certo scit. Ergo illud contingens necessario est.

Distinguitur minor. Deus certo scit hoc contingens exsistere, per denominationem intrinsecam, nego, per denominationem extrinsecam ex ipso contingente, concedo (vide Cap. IV).

Distinguitur conclusio. Illud contingens necessario est, absolute vel ex suppositione alterius, nego, ex suppositione sui ipsius, concedo. Supponitur enim exsistentia contingentis ut habeatur adaequatio veritatis in minore.

24

CAPUT VIII

De transcendentia¹ divina

(a) Consideretur hic syllogismus.

Si Deus hoc aliquid exsistere sive scit sive vult sive facit, necessario hoc aliquid est.

Atqui Deus hoc aliquid exsistere scit, vult, vel facit. Ergo necessario hoc aliquid est.

25 (b) Maior est veritas necessaria necessitate metaphysica.

Absolute enim impossibile est ut Deus infinite perfectus vel erret vel frustra velit vel frustra agat.

Quidquid ergo Deus scit, infallibiliter scit; quidquid vult, efficaciter vult; quidquid facit, irresistibiliter facit.

Sed quod infallibiliter scitur esse, vel quod efficaciter volitur esse, vel quod irresistibiliter efficitur, illud necessario est.

26 (c) Minor est veritas necessaria ex suppositione.

Supposito quod hoc aliquid existit, necessarium est Deum omniscientem eius exsistentiam scire, sicut necessarium est Deum omnium Dominum eius exsistentiam velle, et necessarium est Deum omnium causam primam eius exsistentiam efficere.

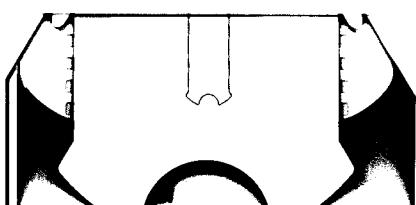
At ipsum suppositum non est necessarium; potuit enim Deus nihil creare.

Ulterius, de Deo dici non potest quod scit hoc aliquid exsistere vel vult vel facit nisi per extrinsecam denominationem; quod enim contingenter de Deo dicitur, per denominationem extrinsecam dicitur.

27 (d) Conclusio est legitima et certa. At conclusio sequitur praemissam debiliorem. Quare ex minore aestimanda est qualitas huius necessitatis.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Transcendens.

Iam vero minor potest habere adaequationem veritatis dupliciter; vel ex ipso hoc aliquo extrinsece denominante, vel ex alio existente cum quo hoc aliquid nexus necessario metaphysico vel physico connectitur.

In casu priori, necessitas conclusionis est minima illa quae est ex suppositione sui ipsius.

In casu posteriori, necessitas conclusionis est vel metaphysica vel physica prout hoc aliquid necessitate metaphysica vel physica sequitur ex eo quod extrinsece denominat Deum scientem, volentem, facientem ut hoc aliquid existat.

28 (e) Ex quibus colligitur quid sit transcendentia divina.

Transcendentia divina in primis dicit scientiam divinam esse infallibilem, voluntatem Dei esse efficacem, actionem Dei esse irresistibilem, ita ut quidquid Deus sciat velit faciat, necessario hoc sit.

At transcendentia divina etiam dicit Deum stare extra ordinem necessitatis et contingentiae, hoc sensu quod ex sola infallibilitate scientiae divinae, ex sola efficacitate voluntatis divinae, ex sola irresistibiliitate actionis divinae determinari non potest utrum scitum, volitum, effectum sit necessarium necessitate metaphysica, an physica, an morali, an minima illa ex suppositione sui ipsius.

29

CAPUT IX

Principia prioritatis et simultaneitatis

(a) Colliguntur ex antecessis brevia principia quae in subsequenti materia sunt utilissima.

(b) Principium prioritatis ponitur in ordine causali, secundum illud quod causa est prior suo effectu.

Porro, Deus est omnium causa agens, et agit per intellectum et voluntatem.

Quare quidquid est, est ex Deo sciente, volente, efficiente
Ergo prius Deus scit, vult, facit ut hoc aliquid existat quam hoc aliquid existit.

Quae prioritas est causalis.

30 (c) Principium simultaneitatis ponitur in ordine veritatis, secundum quod denominationes extrinsecæ inducunt veritates simultaneas seu veritates quae habent adaequationem cum re per eamdem entitatem.

Porro, quidquid contingenter de Deo dicitur, per denomi-

nationem extrinsecam dicitur. Omnes ergo veritates continentur de Deo dictae postulant exsistentiam extrinseci denominantis et ideo alias veritates simultaneas.

- 31 Alia ex parte quod a Deo scitur, volitur, efficitur aut continetur in alio ente finito et necessitante aut non ita continetur.

Si in alio ente finito et necessitante continetur, denominatio Dei extrinseca sumi potest ex hoc alio.

Si vero non in alio ente finito et necessitante continetur scitum, volatum, effectum, tunc denominatio Dei extrinseca ex ipso scito, volito, effecto sumi debet. Et hoc in casu valet principium simultaneitatis.

- 32 Principium ergo simultaneitatis est quod veritates simultaneae sunt quod hoc contingens existit et quod Deus scit exsistentiam huius contingentis vel vult hanc exsistentiam vel facit.

(d) Ex principio simultaneitatis habetur per modum corollarii thesis 10a apud auctorem (H. Lennerz, De Deo uno¹, p. 252, §§360 ss.).

(e) Praeter prioritatem in causalitate et simultaneitatem in veritate, agnoscunt prioritas et simultaneitas circa aeterna et temporalia. De quibus supra (Cap. III).

33

CAPUT X

De scientia Dei

(a) Actus scientiae Dei est ipse actus purus intelligendi seu ipsum intelligere; quare hic actus est unicus, neque umquam est potentia vel habitu sed semper actu.

Obiectum scientiae Dei dividitur in primarium et secundarium; obiectum primarium est ipse actus purus, seu ipsum esse subsistens, seu ipsa divina essentia; obiectum vero secundarium tripliciter dividitur et secundum hanc obiecti divisionem sermo fit de scientia simplicis intelligentiae, de scientia media, et de scientia visionis.

- 34 (b) Per scientiam simplicis intelligentiae Deus intelligit totam seriem mundorum possibilium cum omnibus suis partibus, eventibus, et nexibus sive necessariis sive contingentibus.

---

¹ 4th edition, 1948: Gregorian University Press, Rome.

Fundamentum huius scientiae est obiectum primarium. Intelligendo enim se ipsum, Deus intelligit virtutem suam; intelligendo virtutem suam, intelligit omnia quae per virtutem suam effici possint, nempe, totam seriem mundorum possibilium.

- 35 (c) Per scientiam medium Deus cum omnimoda certitudine scit quid in singulis adiunctis sive necessario sive contingenter eveniret si ipse hunc vel illum mundum creare eligeret.

Fundamentum huius scientiae, uti opinamur (vide Cap. XI), est ipsa divina transcendentia. Intelligendo enim se ipsum, intelligit Deus se esse transcendentem. Intelligit ergo si ipse eligeret hunc vel illum mundum creare, necessario esset hic vel ille mundus, exacte prout in scientia simplicis intelligentiae esse perspicitur. Et ulterius intelligit nullam inde necessitatem contingentibus imponi, uti supra (Cap. VIII) expositum est.

- 36 (d) Differunt obiectum scientiae simplicis intelligentiae et obiectum scientiae mediae.

Obiectum illud est possibile; obiectum hoc est hypotheticum, scil., non possibile qua tale sed sub conditione "si ipse illum mundum creare eligerem."

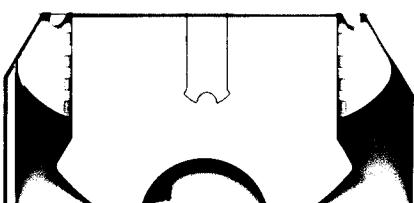
Iterum in utroque obiecto exhibentur alii eventus, motus, actus necessario connexi et alii contingenter connexi inter se. Sed ex sola scientia simplicis intelligentiae, posita una parte mundi possibilis, ad aliam partem contingenter connexam concludi non potest. Ex scientia media vero eiusmodi conclusio haberi potest, non quod eventus contingenter connexi fiant necessario connexi, sed quod singuli eventus habitudine infallibili, efficaci, irresistibili ad scientiam, voluntatem, actionem Dei referuntur.

- 37 (e) Per scientiam visionis intelligit Deus omnia actualia, nobis quidem praeterita, praesentia, et futura, sed ipsi Deo aeterno praesentia.

Supponit haec scientia liberrimum illud consilium quo Deus hunc mundum creare decrevit.

Ad adaequationem veritatis requirit haec scientia ipsum mundum existentem et Deum extrinsece denominantem.

Differt ergo haec scientia ab aliis quae habent adaequationem veritatis sive in ipso Deo comprehenso sive in virtute Dei comprehensa sive in transcendentia Dei comprehensa.

De diversis radicibus scientiae mediae

(a) Duplex semper est quaestio, Quid sit, et An sit. Quaestio de radice scientiae mediae est, non quaestio an sit, sed quaestio quid sit et quidem usque ad ultimum "cur."

Hanc radicem posuimus in ipsa divina transcendentia. Alii aliter faciunt quorum tamen sententiae aut ad nostram revocari possunt aut inconvenientes demonstrantur.

39 (b) Ipse Molina, Bellarminus, et forte alii radicem scientiae mediae in divina super-comprehensione voluntatis liberae posuerunt. Ita perfecte ergo creator creabilem voluntatem comprehendit ut clare distinque perspiciat quid in singulis adiunctis electura esset.

Circa quam sententiam haec est difficultas.

Aut supponitur nexus necessarius inter ipsam voluntatem comprehensam et suos actus aut non supponitur.

Si supponitur, tollitur libertas.

Si non supponitur, tollitur certitudo scientiae mediae.

Responderi potest certitudinem scientiae mediae non tam in voluntate comprehensa quam in Deo comprehendente fundari. Sed hoc aut videtur nihil aut revocatur ad nostram sententiam de Deo comprehendente transcendentiam propriam.

40 (c) Suarez, Ruiz, Mazzella et multi alii in ipsa obiectiva veritate futuribilium radicem scientiae mediae posuerunt.

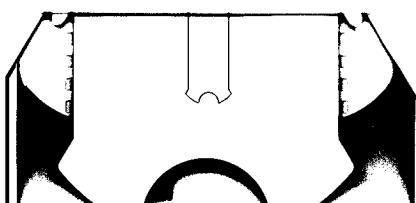
Verum enim est Petrum sub talibus adiunctis constitutum sic fuisse acturum. Porro, Deus omne verum cognoscit. Ergo Deus hoc et similiter alia omnia futuribia cognoscit.

Circa hanc sententiam difficultas in maiori invenitur.

Dicitur obiective esse verum hoc conditionale: "si Petrus sub talibus adiunctis versaretur, sic eligeret."

At si supponitur nexus necessarius inter antecedens et consequens, tollitur libertas; sic enim fingeretur determinismus quidam adiunctorum.

Si autem non supponitur nexus necessarius inter antecedens et consequens, veritas illa est contingens. Porro veritas contingens habet adaequationem veritatis inquantum

existit aliquod contingens; quod contingens non potest esse Deus, qui est ens necessarium; neque potest esse ipsum futuribile, quod sane non existit.

Quare ex hac sententia sequitur vel determinismus adiunctorum quo tollatur libertas vel inadaequatio intellectus et rei unde tollatur veritas scientiae mediae.

- 41 Responderi potest praeter meras probabilitates triplicem gradum certitudinis inveniri, nempe, certitudinem fundatam in nexu necessario, certitudinem facti fundatam in quodam contingente existente, et miram hanc certitudinem scientiae mediae quae fundatur neque in nexu necessario, nam est de libero, neque in facto contingente, nam est conditionale quoddam contra factum.

De triplici divisione illa, ipsi minime dubitamus. At quaestio non est de facto sed de radice seu de ultimo fundamento veritatis et certitudinis circa conditionalia contingentia et contra factum. Afferre existentiam non est reddere rationem.

(d) Quare Kleutgen, Perrone, de Régnon, alii docent in rem adeo arduam atque obscuram non esse inquirendum.

Quae doctrina minus est sententia de radice scientiae mediae quam consilium desperationis.

- 42 (e) Et ideo auctor acutissimus explicationem quamdam exponit (Lennerz, op. cit.) pp. 254 ss., #364 s.

In primis tenet veritatem futuribilem in ipsa divina essentia esse fundandam. Reducit ergo futuribilem actionem Petri ad futuribilem concursum¹ Dei; et ideo dicit ad idem redire has propositiones: "si Petrus his in adiunctis versaretur, ita ageret;" et "si Deus Petrum his in adiunctis poneret, ita Deus concurreret."

Quae reductio est valida: concursus enim divinus duplum considerari potest; principiatively est essentia divina cum relatione rationis ad actum futuribilem; terminative vero est ipse actus futuribilis. Ubi intellegitur concursus simultaneus Molinae.

Quae reductio non tollit libertatem Petri: in eodem enim signo est concursus futuribilis et actio Petri futuribilis.

Quae reductio fundat scientiam medium in ipsa essentia divina; concursus enim futuribilis principiatively est essentia ipsa cum relatione rationis ad actionem futuribilem.

- 43 Ultro sane haec omnia admittimus. Ad idem enim reddit haec positio ac illa supra exposita de transcendentia actionis divinae. Si enim Deus hoc aliquid esse facit, necessario est; et tamen ista necessitas consequentis per se non est nisi ex

---

¹ See Guide . . . . s. v., Concursus.

suppositione sui ipsius; manet hoc aliquid contingens, liberum, imo supererogatorium.

Patitur tamen haec sententia hanc difficultatem quod in eiusmodi concursibus hypotheticis Deus caece concurrit. Ex enim concursibus hypotheticis Deus acquirit scientiam medium sicut et nos per conscientiam empiricam cognoscimus actus nostros internos eliciendo ipsos. Quam difficultatem arcere auctor laborat (#365), frustra tamen uti opinamur.

Analogia enim secundum quam concipiendus est Deus agens ad extra non est nostra conscientia empirica actuum nostrorum internorum sed potius est ars et voluntas artificis opus externum producentis.

Porro, si auctor perspexisset in eodem prorsus signo veritatis inveniri non solum actum futuribilem et futuribilem concursum Dei sed etiam scientiam Dei et voluntatem Dei circa exsistentiam actus, potuisset, pari ratione ac theoriam suam, proponere integrum doctrinam de Dei transcendentia; et ideo potuit asserere intellectum divinum dirigere et voluntatem divinam imperare id quod concursu divino efficitur.

- 44 (f) Manet ut verbum dicamus de celebri obiectione contra doctrinam de scientia media.

Appendix ad Concordiam Molinae¹ considerat obiectionem quod Deus per scientiam medium fingitur non cognoscere ex sua essentia sed accipere cognitionem a rebus (cf. Dictionnaire de théologie catholique, tome X, 2, col. 2137²).

Respondet Molina obiecta futuribilia non esse causas cognitionis divinae sed conditiones sine qua non (ibid., col. 2138).

Secundum d'Alès³ et E. Vansteenberghe (auctorem articuli citati) Molina consideravit Deum haurire scientiam futuribilium ex sua essentia (ibid., col. 2169).

Clare docuit Bellarminus Deum videre et comprehendere voluntatem humanam non accipiendo speciem a rebus sed per divinam essentiam (ibid.).

Et tamen usque hodie eadem urgetur obiectio: vide expositionem Molinismi apud Dictionnaire de théologie catholique, art., "Prédestination,: tome XII, 2,⁴ col. 2966 et 2974, ubi

¹ L. Molina, Concordia liberi arbitrii cum gratiae donis . . ., Paris: Lethielleux, 1876; this edition contains the Appendix mentioned in the text.

² Paris: Letouzey, 1929, in the article, "Molinisme," cols. 2094-2187, by E. Vansteenberghe.

³ A. d'Alès, Provvidence et libre arbitre, Paris: Beauchesne, 1927 (2nd ed.), quoted by Vansteenberghe.

⁴ Paris: Letouzey, 1935, cols. 2809-3022.

P. [R.] Garrigou-Lagrange ponit suum dilemma utrum scientia divina determinet quid Petrus sit electurus sub adiunctis hypotheticis an ipse electio Petri determinet quid Deus cognoscatur.

45 (g) Circa hoc problema distinguendum esse videtur.

Alia est quaestio epistemologica fundamentalis circa naturam radicalem cognitionis;¹ et alia est quaestio de conceptu scientiae mediae.

Circa quaestionem epistemologicam duplex est opinio: Secundum Platonem, Plotinum, Augustinum, Avicennam, Scotum, Ockham, et per modernos ut Cartesium et Kantium, radicaliter cognitio est confrontatio quaedam cum obiecto; non dico hanc theoriam esse expolitam apud omnes istos auctores sed in discursu eorum supponi; alia ex parte apud Aristotelem et sanctum Thomam radicaliter cognitio est identitas quaedam atque perfectio; sensibile in actu est sensus in actu; intelligible in actu est intellectus in actu; in his quae sunt sine materia idem est intelligens et intellectum; et ex hoc fonte sequitur doctrina sancti Thomae de Deo omnia intelligendo in sua essentia.

46 Porro probabile non videtur theologos praesertim temporis Renascentiae fuisse peritos in quaestionibus epistemologicis; ideoque in concipienda scientia media facile subiacebat ambiguitas; in quantum principiis sancti Thomae inhaeserunt, sub influxu secundae opinionis erant; in quantum vero secundum ea, quae prima facie vera esse videntur, loquebantur, sub influxu primae opinionis erant. Quae ambiguitas et fundavit obiectiones et materiam refutationis praebebat.

Conciliationem scientiae mediae cum vera doctrina epistemologica haberi opinamur ex doctrina sancti Thomae de divina transcendentia.

47

CAPUT XII

De ordine²

(a) Totum est unum, intelligibile, completum.

Pars est id quod ad totum intelligibiliter refertur et ex quo totum intelligibiliter constituitur.

Uti patet, ipsae partes cuiusdam totius maioris possunt

¹ See Guide . . . , s. v., Cognitio.

² See Guide . . . , s. v., Ordo.

esse tota minora ex partibus minoribus constituta. Ita res subsistentes constituuntur entibus quibus, uti potentia, actu, etc.; iterum res subsistentes sunt partes specierum; et species subsistentium sunt partes totius universi.

(b) Ordo invenitur tum in toto prout intelligibiliter ex partibus constituitur tum in partibus prout intelligibiliter inter se et ad totum referuntur.

Abstracte ordo dicit solas relationes; concrete dicit et relationes et earum subiecta, fundamenta, terminos; agetur praecipue de ordine concrete dicto.

48 (c) Exsistit ordo universi et quidem ordo perfectus.

Quaestio est de universitate rerum utrum ipsa sit totum quoddam seu unum, intelligibile, completum.

Agitur de universitate rerum creatarum, non secundum aliquid nunc temporis, sed secundum totum suum esse, seu sub aspectu quater-dimensionalis, seu sub specie aeternitatis.

Argumentum desumitur ex notione mundi possibilis.

Mundus enim possibilis est inquantum Deus prima omnium causa eum efficere potest; at Deus est agens per intellectum; ideoque nihil est possibile quod in sapienti intellectu divino concipi nequit vel a bona et iusta voluntate divina eligi nequit. (Cf. Sum. theol., 1, q. 25, a. 1 ad 1m).

Iam vero sapientis est ordinare; ordinatio est intelligibilis; intelligibile ordinatum est unum saltem unitate ordinis; neque incompletum volitur a bona et iusta voluntate.

Quare omnis mundus possibilis est unum, intelligibile, et completum, seu totum quoddam secundum normas divinae sapientiae et bonitatis.

49 (d) Cave ne concipias Deum ordinare mundos possibles secundum analogiam nostrae imperfectionis.

Nos enim ex datis sensibilibus per inquisitionem et actus incompletos ad completam rerum intelligentiam progredi nitimur; iterum, supposito fine, discurrimus et inquirimus consiliando de mediis in finem ordinandis.

At Deus est ipsum intelligere seu actus purus intelligendi; perfecte se ipsum comprehendit; quare perfecte comprehendit virtutem suam; et ideo eodem actu et eodem intuitu simplici sine discursu, sine motu, sine inquisitione, sine consiliatione conspicit tamquam obiectum secundarium totam seriem omnium mundorum possibilium secundum omnes eorum partes et relationes.

De bono et fine

(a) Bonum simpliciter est ipsa bonitas divina; bonum per

participationem est bonitas creata.

(b) Bonum per participationem dicitur vel ratione sui
vel ratione alterius.

Ratione sui bonum est totum existens, seu unum, intelli-
gibile, completum, et existens.

Ratione alterius bona est pars; et sic principaliter bona
est pars illa ultima seu ultima perfectio unde totum completur;
secundario vero bonae sunt partes inter se et ad totum ordinatae.

51 (c) Distinguuntur bonum commune et bonum particulare.

Bonum commune est bonum totius maioris; bonum vero
particulare est bonum totius minoris quod pars est maioris.

Unde concludes: bonum commune includit bonum particulare;
totum enim maius non est completum sine partibus suis completis;
at partes non sunt completae sine bono proprio particulari.

Exemplo sit quod bonum est homini habere domum, cibos,
occupationem, salarium; at longe excellentius est bonum commune
quod est perfecta operatio systematis oeconomici unde omnes
homines habeant occupationem, salarium, domos, cibos.

Ulterius concludes: maximum bonum inter bona creata est
ipse ordo universi qui est totum maximum omnia bona particularia
in se includens.

52 (d) Etiam distinguuntur bonum verum et bonum apprens.

Oritur hic conflictus in totis intermediis quae secundum
alium aspectum sunt ipsa tota partibus constituta et secundum
alium aspectum sunt partes ex quibus totum maius constituitur.

Bonum verum ergo est id quod toti intermedio convenit
quando consideratur secundum totam suam intelligibilitatem,
scilicet prout est totum et prout est pars.

Bonum apprens autem est id quod toti intermedio forte
conveniret si licita esset consideratio eius prout est totum,
omisso quod simul est pars totius maioris.

Facillime bono apparenti decipimur: nam bonum maximum
creatum, quod est ordo universi, haud intelligimus; partes
vero quo sunt minores eo facilius intelliguntur; unde quod
totis minimis convenit, perspicimus, sed quod toti maximo
convenit, praetermittimus.

53 (e) Finis¹ ultimus est ipsum bonum simpliciter seu
bonitas divina. Quod est bonum universo creato extrinsecum.

Finis creatus dicitur et ratione sui et ratione alterius.

Finis ratione sui est totum existens, seu unum, intelli-
gibile, completum et existens.

Finis ratione alterius est ultima perfectio unde totum
completur.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Finis.

Finis ratione sui praecipue consideratur ut motivum, ut finis intentionis, ut finis operantis; finis vero ratione alterius praecipue consideratur ut finis operationis seu operis.

Alius finis creatus est alio altior quo bonum communius totius maioris est. Quare ordo universi est supremus finis mundo creato intrinsecus.

- 54 (f) Quid senserit sanctus Thomas de ordine, bono, fine, breviter indico cum alibi hac de re non scripserim.

Distinguitur finis extrinsecus et intrinsecus; extrinsecus est Deus; intrinsecus est ipse ordo universi.

[Aristoteles,] Metaphysica, Lambda, ¹ 10, 1075a 12; [sanctus Thomas,] In XII Meta., lect. 12, #2627-2631.

Cf. In I Sent., d. 39, q. 2, a. 1 sol.; De verit., q. 5, a. 3; C. gent., 1, c. 78, #4 [663]; Sum. theol., 1, q. 47, a. 3 ad 1m; q. 103, a. 2 ad 3m. Speciatim C. gent., 2, c. 24, #4 [1005]; Sum. theol., 1, q. 21, a. 1 ad 3m.

Circa finem extrinsecum: bonum simpliciter, contractum, Sum. theol., 1, q. 103, a. 2; q. 65, a. 1 ad 2m; Deus ab omnibus appetitur, Sum. theol., 1, q. 44, a. 4 ad 3m; C. gent., 3, cc. 16-25; angeli magis Deum quam se appetunt, Sum. theol., 1, q. 60, a. 5; cf. q. 21, a. 1 ad 3m; 1-2, q. 109, a. 3; subordinatio ad finem extrinsecum, 1, q. 103, a. 2 ad 3m; C. gent., 3, c. 64, #2 [2385].

- 55 Exsistit finis intrinsecus: Sum. theol., 1, q. 103, a. 2 ad 3m; q. 73, a. 1 c.

Inter bona creata optimum: Sum. theol., 1, q. 47, a. 1 c.; q. 22, a. 4 c.; C. gent., 1 c. 70, #4 [595]; c. 78, #4 s. [663 s.]; c. 85, #3 [713]; 2, c. 39, #7 [1157]; c. 42, #3 [1183]; est fructus sapientiae divinae, C. gent., 2, c. 24; c. 42, #5 [1185]; 3, c. 64, #11 [2394].

Est prius in intentione, formale, praecipue volitum, propinquissimum divinae bonitati: C. gent., 2, c. 44, #2 [1204]; c. 45, #8 [1226]; 3, c. 64, #9 s. [2392 s.]; c. 69, #17² [2447].

Describitur ordo universi: Sum. theol., 1, q. 65, a. 2 c.; C. gent., 2, c. 68, ##6-12 [1453-1459]; 3, c. 22; c. 112, ##8-10 [2863-2865], cf. ##3-5 [2858-2860].

- 56 Usus systematicus in Summa theologiae:

Ordo probat exsistentiam Dei (1, q. 2, a. 3 c.); probat unitatem Dei (q. 11, a. 3 c.); quia Deus scit ordinem, scit ideas partium (q. 15, a. 2 c.; cf. q. 14, a. 8); ordo est iustitia Dei (q. 21, a. 1 c.), est veritas ontologica (q. 21, a. 2 c.), est providentia (q. 22, a. 1 c.), praedestinatio

¹ Book XII in the Latin and some editions; Book XI in others.

² "#17"--in the autograph: "#18" (=2448).

(q. 23, a. 1 c.), est gubernatio (q. 103, a. 1 c.), est fatum
(q. 116, a. 2 c.), est lex aeterna (l-2, q. 91, a. 1 c.), et
lex naturalis (a. 2 c.).

- 57 Mundus unus unitate ordinis (l, q. 47, a. 3 c.); sine
ordine confusio (q. 42, 3 Sed contra); [et] in voluntariis
et [in] naturalibus (q. 21, a. 1 c.); quo sensu hic mundus
optimus (q. 25, a. 6 ad 3m; q. 47, a. 2 ad 1m; q. 48, a. 2
ad 3m; q. 56, a. 2 ad 4m); ratione ordinis habetur multiplicitas
(q. 47, a. 1 c.), inaequalitas (q. 47, a. 2 c.; cf ad 3m; q. 65,
a. 2 ad 3m; C. gent., 2, c. 45, #9 [1227]); sed non ideo malum
(Sum. theol., l, q. 48, a. 1 ad 5m); ratione ordinis sunt
corruptibilial¹ (q. 48, a. 2 c.), incorporalia (q. 50, a. 1 c.),
et corporalia (q. 65, a. 2 c.).

58

CAPUT XIV

De malo²

(a) Malum est boni privatio.

Malum ergo tria dicit: exsistunt partes cuiusdam totius
intelligibilis; totum exsistere debet; at quoddam partium
existentium complementum deficit.

(b) Malum dividitur in malum simpliciter et malum
secundum quid, prout totum simpliciter vel secundum quid
exsistere debet.

- 59 (c) Malum morale³ (malum culpe, formale peccati formalis)
in eo consistit quod appetitus rationalis irrationabiliter ab
actione sua deficit.

Est ergo defectus actionis. Non est ens sed entis
privatio. Contra legem positivam peccatur non agendo. Contra
legem negativam peccatur non impediendo motum contrarium ex
bono apparente ortum.

Est defectus ipsi voluntati intraneus. Sane consequuntur
alia mala, nempe, materiale peccati, scandalum, poena peccatori
inflicta. Quae tamen mala non sunt moralia sed physica.

- 60 Est defectus intrinsece irrationabilis. Sicut materiale
peccati se habet ad bonum apparen, ita formale peccati se
habet ad bonum mere apparen qua mere apparen. Nisi enim

---

¹"Corruptibilia"--in the autograph: "contingentia."

²See Guide . . . , s. v., Malum.

³See Guide . . . , s. v., Peccatum.

peccator scit bonum apparenſ ſe mere apparenſ et re vera malum, non peccat. Aliis verbis, formale peccati est contra rationem, et niſi contra rationem eſſet, peccatum non eſſet.

Eſt malum particulaře: bonum enim hominiſ est ſecundum rationem eſſe; pariter bonum appetitus rationaliſ est ut rationem dictantem ſequatur.

Eſt malum ſimpliciter: peccare enim eſt agere contra intelligibile universi ordinationem a Deo conceptam, volitam, et promulgatam. Quod vero eſt contra universalem rerum ordinationem intelligibile, illud ad nullum totum intelligibile pertinet, ideoque malum eſt ſimpliciter.

61 (d) Malum physicum eſt malum ſecundum quid.

Scilicet, ſub aspectu particulaři malum eſt; ſed ſub aspectu generaliori conſequitur bonum.

Ita malum particulaře eſt quod cultellus oculum penetrans viſum corrumpit. Sed bonum commune eſt quod leges naturales exſiſtunt neque in talibus caſib⁹ ſuſpenduntur.

Similiter mala particulařia ſunt materiale peccati, scandalum inde ortum, poena peccatori inflicta. At bonum commune eſt exſiſtentia et exercitium liberi arbitrii; ulterius, bonum commune eſt ordo iuſtitiae qui ſe habet ad moralia ſicut leges naturales ſe habent ad naturalia.

62 (e) Ex quibus colligitur duplex coniūcio.

Inprimis, quo melius quis ordinem universi intelligit, eo melius explicare potest cur ſint mala physica; ſub hoc enim aspectu universali apparet eorum bonitas.

Deinde, etiamsi quis perfecte ordinem universi intellexiſſet, nihil intelligeret circa malum morale. Unumquodque enim intelligi potest in quantum intelligibile¹ eſt; ſed de ratione mali moralis eſt ut ſit contra intellectum, contra intelligibile rerum ordinationem, intellectam ab ipſo peccatore, et praeconcepcionem, volitam, et promulgatam a Deo.

63 (f) Quare neque ſimpliciter affirmare neque ſimpliciter negare oportet malum morale pertinere ad ordinem universi conceptum atque volitum a Deo.

Non pertinet quatenus Deus non consiliat quemadmodum res ſint ordinandae ut alii praemium et alii pariter poenam mereantur; consilium Dei eſt ut omnes ſalventur; et accidit malum morale contra ordinem rerum a Deo conceptum atque volitum. Quare dicuntur peccatores reniti contra ordinationem divinam (Sum. theol., 1, q. 19, a. 6; q. 103, a. 8 ad lm).

Pertinet tamen malum morale ad ordinem universi in quantum Deus per negationem huius intelligibilitatis malum morale preconcipit et per permissionem malitiae creaturee malum morale voluntate quadam conſequente vult.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Intelligibile.

64 (g) Communiter concipitur malum morale tamquam defectus conformitatis in actu humano comparato ad legem moralem.

Scilicet, obiecta voluntatis dividuntur in bona obligatoria et mala prohibita; velle malum prohibitum est actus humanus difformis a lege morali; pariter, velle aliud loco volendi bonum obligatorium est actus humanus difformis a lege morali.

Admittimus hanc definitionem atque conceptum esse possibilem et ad alios fines aptam. Invenimus tamen eam esse minus aptam sive secundum analysin metaphysicam sive secundum analysin psychologicam.

65 Primo, obiectum voluntatis est bonum; proinde, bonum non dividitur in bona obligatoria et mala prohibita.

Secundo, ipse actus volendi malum prohibitum (v.g., comedere cibum die ieiunii tempore vetito) vel ipse actus volendi aliud loco volendi bonum obligatorium (v.g., velle ludere "golf" loco eundi ad missam die dominica) est tantummodo peccatum materiale nisi antecessit advertentia ad legem moralem.

Tertio, ipsum malum morale primo, per se, semper et ubique in eo consistit quod advertentiam intellectus non sequitur conveniens volitio (v.g., volo ieiunare, volo missam adire).

Quarto, consequenter ad hunc defectum actionis, qui defectus semper est malum morale, sequitur tamquam consectarium ille defectus conformitatis in positiva volitione comparata ad legem moralem.

66

CAPUT XV

De divina voluntate

*Next to
37, cap. 4*

(a) Unicus est actus, unica est volitio divinae voluntatis, nempe, ipse actus purus. Deus enim est absolute simplex.

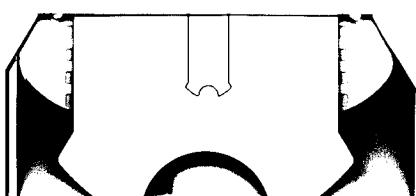
(b) Unde statim concludes: non est dicendum Deum hoc velle quia illud vult; sic enim supponitur pluralitas volitionum; et inde oritur pseudo-problema de ordine inter volitiones falso multiplicatas.

Deus tamen vult rerum ordinem; et ideo dici oportet Deum velle hoc esse propter illud. (Cf. Sum. theol., I, q. 19, a. 5 c.)

67 (c) Iterum concludes: cum actus voluntatis divinae sit actus purus increatus, non est assignanda causa volitionis divinae.

Attamen, cum ad perfectionem voluntatis pertineat ut sit appetitus rationalis intellectum sequens, agnoscendus est ordo quidam inter intelligere divinum et divinum velle.

Prout sermo est de volitione divina essentiali vel notionali, ordo iste est ens rationis cum fundamento in nostro

modo concipiendi, vel est realis ille ordo absque prioritate secundum quem Spiritus Sanctus est amor procedens a Verbo divino.

- 68 (d) Diversa obiecta distinguuntur unicae divinae volitionis.

Primarium et principale obiectum est bonum simpliciter, seu ipsa divina bonitas infinita.

Secundarium obiectum est vel possibile vel actuale.

Secundarium obiectum possibile est omne id quod in scientia simplicis intelligentiae et in scientia media continetur.

Secundarium obiectum actuale est id quod Deus praeter se ipsum actu vult, nempe, hic mundus seu hic ordo universum omnibus suis partibus et relationibus praeteritis, praesentibus, et futuris.

- 69 (e) Principale obiectum necessario a Deo volitur; quare secundum hoc obiectum volitio dicitur de Deo per denominationem intrinsecam.

Ulterius, principale obiectum dicitur motivum, finis intentionis, finis operantis, non sane quasi causa esset incausatae divinae volitionis, sed secundum illum ordinem de quo supra diximus (Cap. XV, c.).

- 70 (f) Inde theorema quoddam maximi momenti ponendum est.

Unicum motivum, unicus finis intentionis seu operantis, relate ad unicam Dei volitionem est ipsa divina bonitas.

Nos sane possumus velle ea quae ad finem sunt non solum propter finem sed etiam propter se ipsa. Ita volumus medicinam dulcem tum propter sanitatem tum etiam propter medicinae dulcedinem. At hoc fieri potest inquantum bonitas eius quod est ad finem addit super bonitatem ipsius finis. Iam vero bonitas divina est bonum simpliciter; et omnia alia bona sunt bona per participationem eius quod est bonum simpliciter; quia ergo divina bonitas est fons omnis alterius bonitatis, fieri nequit ut alia bonitas addat supra bonitatem divinam; et quia nulla alia bonitas addit supra bonitatem divinam, fieri nequit ut alia bonitas praebeat aliud qualecumque motivum praeter ipsam divinam bonitatem.

Sum. theol., 1, q. 19, a. 2 ad 2m, 3m, 4m; q. 19, a. 4 ad 3m; a. 5 c.; q. 20, a. 2 c.

De hac re praecclare atque limpide tractavit Pater P. Donnelly, Theological Studies 2 (1941) 53-83, 4 (1943) 3-33.

- 71 (g) Ex quo sequitur parallelismus inter intelligere et velle divinum. Qui parallelismus eo magis est ponendus quia divinum intelligere et divinum velle sunt idem absolute.

Sicut intellectus noster accipit species a rebus, ita nostra voluntas invenit bonitatem in rebus. Sicut cognita

causa procedimus in cognitionem effectus, ita volito fine procedimus in volitionem eorum quae ad finem sunt.

Deus autem non accipit species a rebus sed intelligendo se ipsum intelligit omnia alia; praeterea non alio actu se intelligit et alio actu alia intelligit; sed eodem actu, quo se intelligit ut obiectum primarium, etiam in se ipso omnia alia intelligit ut obiecta secundaria. Similiter Deus non invenit bonitatem in rebus sed bonitatem suam amando facit ut alia sint entia et bona; praeterea non alio actu bonitatem suam amat et alio actu diffundit bonitatem suam ut alia sint entia et bona; sed eodem actu, quo se amat ut obiectum primarium, etiam propter suam bonitatem alia amare potest et amat ut obiecta secundaria. (Sum. theol., 1, q. 19, a. 5; q. 20, a. 2; cf. q. 14, a. 5 ad 3m).

72 (h) Ex his colligitur Deum alia velle non ex appetitione finis sed ex amore finis.

Non enim Deus alia vult tamquam media quibus ipse finem suum attingat; ipse enim ab aeterno est suus finis.

Sed Deus alia vult quia ita erga bonitatem suam amore superabundat ut etiam alia et alios in eumdem finem ordinare velit propter ipsum finem.

73 (i) Ponitur obiectum secundarium possibile divinae volitionis, per scientiam simplicis intelligentiae et scientiam medium exhibitum (Cap. XV, d), non ut sit causa vel motivum divinae volitionis, sed ut unicum motivum ei applicari possit.

Non enim caece Deus vult alia, sed sicut alia vult propter bonitatem suam et sicut bona sunt per participationem suae bonitatis, ita etiam cognoscit ea posse et esse et bona esse per suam virtutem et propter suam bonitatem.

Notandum est scientiam medium non supponere Deum quam velle praeter se ipsum sed supponere hypothesis eiusmodi volitionis; quae sane hypothesis non in voluntate divina sed in divino intellectu est.

74 (j) Obiectum secundarium actuale est hic ordo universi cum omnibus suis partibus, motibus, relationibus.

Quod obiectum liberrimo consilio Deus vult esse; quare hoc velle de Deo dicitur contingenter et ideo per denominationem extrinsecam habet adaequationem veritatis.

Quod obiectum est totum quoddam, unum, intelligibile, et completum (Cap. XII); quare per modum unius a Deo volitur unica illa volitione qua propter unicum motivum vult.

Quamvis ergo convenienter sermonem nostrum dividamus, de amore, providentia, gubernatione, permissione mali, praedestinatione, reprobatione separatim disputantes, tamen haec divisio sumitur non ex multiplicata volitione divina neque ex pluralitate obiectorum secundariorum a Deo volitorum sed solummodo ex nostro modo concipiendi qui pedetentim a partibus obiecti in totum progrediatur necesse est.

75

CAPUT XVI

De amore divino

(a) Amare est velle bonum alicui (Sum. theol., l, q. 20, a. 1 ad 3m).

Quare quatenus amor dicit bonum velle, redeunt omnia quae dicta sunt de voluntate divina.

Addit autem amor super velle quoddam obiectum-cui; quae additio fit non per analysin in magis abstracta sed per reditionem in magis concreta.

Bonum enim et ens convertuntur; at omne ens est exsistens; omne ergo bonum est cuiusdam subiecti exsistentis; et ideo velle bonum etiam est velle bonum alicui seu amare.

76 (b) Evitanda est confusio illa per quam obiectum-cui amoris intruditur in ordinem finium. Finis-cui non est finis. Nam finis est bonum quod volitur.

Exsistit ordo quidam bonorum secundum quod totum minus includitur in toto maiori usque ad totum maximum creatum quod est ordo universi; et omnia haec bona in ipsam bonitatem divinam tamquam in finem ultimum ordinantur.

Porro, secundum ordinem bonorum et finium sumitur etiam ordo obiectorum-quibus. Sicut enim amare est velle bonum alicui, ita plus amare est velle maius bonum alicui (Sum. theol., l, q. 20, a. 3 c.).

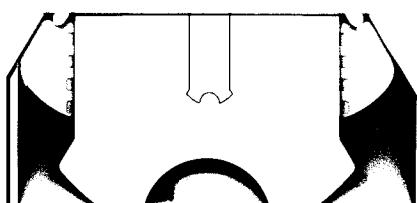
Quare maxime amat Deus personas divinas quibus vult maximum bonum quod est esse Deum. Deinde plus amat Christum cui vult communicationem eius quod est esse divinum; deinde amat electos quibus vult communicationem beatitudinis divinae; deinde amat iustificatos quibus vult inhabitacionem Spiritus Sancti; et similiter mensura finita Deus amat creature secundum mensuram bonitatis eis volitam.

77 (c) Et sic resolvitur apprens conflictus inter bonum commune et bonum personale.

Inter bona creata Deus maxime amat ipsum ordinem universi tamquam obiectum-quod; est enim bonum maximum quod in se includit omne aliud bonum creatum.

Ex quo concludi non potest Deum magis amare ordinem universi quam amat personas, puta, Beatae Virginis. Persona enim amatur non ut obiectum-quod sed ut obiectum-cui; et magis amatur persona quo maius bonum ei volitur.

78 (d) Sicut sumitur mensura seu ordo amoris erga personas secundum mensuram et ordinem boni eis voliti, similiter

sumitur motivum amoris ex motivo volendi eis bonum.

Quare cum ipsa bonitas divina est motivum unicum propter quod Deus alia bona vult, ita etiam est motivum unicum propter quod alias personas amat. Et ideo dicitur quod Deus non invenit amabilitatem in creaturis sed facit eas esse amabiles (Sum. theol., 1, q. 20, a. 2).

79

CAPUT XVII

De causa efficiente¹

(a) Antequam de divina operatione in omni operante tractemus, operae pretium esse videtur naturam causae efficientis et eiusdem divisiones exponere.

(b) Causa efficiens definitur ea quae actione sua in effectum influit.

80 In causa efficiente distinguuntur "posse agere" et "actu agere."

"Posse agere" tripliciter dividitur: potentia essentialis, habitus, et actus secundus; ita qui habet intellectum possibilem, qui habet habitum scientiae, et qui habet actum intelligendi potest producere verbum; similiter qui habet voluntatem, habitum in voluntate receptum, actum volendi finem potest producere volitionem mediorum.

"Actu agere" dicitur de eo qui potest agere per denominationem extrinsecam ab ipso effectu.

"Actio," "influxus," nihil est nisi ipse effectus prout realiter dependet ab agente, prout relationem realem dependentiae "ab agente" habet, prout vere ab extrinseco agentem denominat. Quare "actio," "influxus," non est imaginandus quasi accidens vel substantia transiens ab agente in patiens.

81 (c) Proportio² causae efficientis definitur per ipsam causae naturam propriam et determinat quales effectus producere possit.

Non enim quaelibet causa quemlibet effectum producere potest.

(d) Solus Deus est esse per naturam suam; quare solus Deus est causa proportionata ad producendum esse.

Sequitur ulterius omnes causas creatas esse causas solummodo in ordine essentiali; scilicet, non sunt causae

---

¹ See Guide . . . , s. v., Causalitas efficiens.

² See Guide . . . , s. v., Proportio.

efficients ut effectus exsistat, sed tantummodo sunt causae efficientes ut effectus sit talis.

Sequitur ulterius causam efficientem et creatam, si effectum exsistentem producat, eum tamquam instrumentum¹ Dei producere.

82 (e) Quaeritur ergo quemadmodum omnis causa creata fiat instrumentum Dei. Respondeatur ex simplici rerum analysi hoc fieri per applicationem.

Nullum enim agens creatum potest producere patiens in quod agat; neque ullum agens creatum potest producere conditiones praerequisitas ut agat; quare necesse est ut omni agenti creato procurentur ab alio et patiens in quod agat et conditiones praerequisitae ut agat.

Quae procuratio est prævia ad actionem agentis creati; est ab alio; et nominatur applicatio.²

83 (f) Porro, sola causa per se applicationis est Deus. Et arquitur tripliciter.

Nulla causa creata est causa per se applicationis alterius causae; nam ipsa pariter indiget applicatione ut ipsa agat; et nisi agat non potest aliam applicare. Infinita series causarum creatarum, quarum unaquaeque indiget applicatione ut agat, non constituit causam per se applicationis.

84 Ulterius, evidenter nulla causa creata est proportionata ad efficiendam applicationem alterius causae. Ut enim conditiones praerequisitae impleantur, non sufficit ut hoc et illud fiant; praeterea necesse est ut arceatur omnis causa creata quae actionem et effectum impedire possit. Quare causa quae proportionatur ad productionem applicationis est causa proportionata ad gubernium universi; at omnis causa creata est tantummodo pars universi et, cum pars sit toto minor, non proportionatur ad gubernium universi. Iterum ergo reliquum est ut Deus sit sola causa per se applicationis.

Tertio, si causa creata esset causa per se applicationis, etiam esset causa per se effectus exsistentis ut exsistentis; atqui supra demonstravimus consequens esse falsum (supra, d); ergo etiam antecedens est falsum.

Ad maiorem: datis enim agente actuato, paciente, et conditionibus omnibus impletis, sequitur effectus existens.

85 (g) Notandum est modernos scientiae physicae peritos, qui tamen "causam per se" concipere non possunt, sic enuntiare legem causalitatis efficientis; si A et B sunt duo status universi in duobus momentis distinctis, tunc recurrente statu A etiam recurret status B. Clare ergo et distincte isti vident necessitatem applicationis supra descriptae.

¹ See Guide . . . , s. v., Instrumentum.

² See Guide . . . , s. v., Applicatio.

86 (h) Non minus voluntas libera quam causa naturalis indiget applicatione.

Actio enim libera voluntatis supponit conditiones praerequisitas; applicantis est ut conditiones impleantur.

Praerequiritur enim influxus e medio physico et sociali in sensus, influxus e sensibus in intellectum, ipsa actio intellectus; etiam praerequiritur ut voluntas etiam habitibus ornata moveatur in actualem volitionem finis; his positis voluntas libere se determinat ad volitionem mediorum, ubi determinatio ut entitas est ipsa mediorum volitio.

87 (i) Quaeritur denique quemadmodum Deus omnem virtutem creatam applicet et tamquam instrumentum usurpet.

Respondeatur per ordinem universi.

Sicut scribens machina dactylographica singulas litteras per claves machinae scribit, ubi singulae claves proportionantur singulis litteris scriptis, et tamen solus scribens proportionatur intelligibilitati scripti:

Similiter Deus singulis momentis per ordinem universi habet varias causas applicatas ad actiones quibus sua vice aliae causae ad actiones suas applicantur.

Quod fit per se et continuo ex preconceptione divina ipsius ordinis universi. Quare docet sanctus Thomas Deum omnia movere ad proprios fines per intellectum suum.

88

CAPUT XVIII

De actione divina

(a) Circa actionem divinam quattuor praecipue sunt sententiae, nempe, sancti Thomae, Durandi, Bannezii, et Molinae.

(b) Sententiam sancti Thomae tractavimus alibi; vide Theological Studies 3 (1942) 375-402, 533-553; 8 (1947) 404-444.

Secundum hanc sententiam distinguuntur duo aspectus divinae actionis ad extra: aspectus causalitatis efficientis (Cap. V, XVII), et aspectus causae transcendentis (Cap. VIII, IX).

89 Secundum aspectum causalitatis efficientis sic proceditur.

Causa causae est causa causati.¹

Atqui Deus quadrupliciter est causa causae: Deus enim creat, conservat, applicat, et tamquam instrumentum usurpat omnem causam creatam.

Ergo Deus est causa causati cuiuslibet.

---

¹ See Appendix I, Note to Section 89.

Maior est evidens; minor probata est sectione praecedente (Cap. XVII); sensus conclusionis est omnem effectum esse actionem Dei ut causae primae et principalis, ubi "actio" dicit actum huius ut ab hoc (vide Cap. V).

Secundum aspectum causae transcendentis additur hoc: quia Deus est infinite perfectus, quidquid scit, vult, facit, necessario est; quae tamen necessitas per se est minima illa quae dicitur ex suppositione sui (Cap. VIII).

90 (c) Circa hanc sententiam notentur sequentia.

Ponit Deum causam mediatam mediatione suppositi sed immediatam immediatione virtutis.¹

Mediatio suppositi facile intelligitur: qui scribit calamo vel machina, scribit mediatione suppositi; scilicet intervenit suppositum instrumenti.

Immediatio virtutis dicit causam primam et principalem. Sumitur notio ex parallelo logico: praemissa immediata est per se evidens; non indiget termino medio syllogistico inter subiectum et praedicatum ut demonstretur. Sicut ergo praemissa immediata se habet ad conclusiones, ita causa immediata immediatione virtutis se habet ad effectus; in utroque casu non habetur dependentia a quodam superiore.

91 (d) Deinde, aestimare quis potest causam applicationis esse causam occasionalem; nihil influit in effectum; solummodo implet conditiones praerequisitas.

Quod aestimatur ex negligentia distinctionis inter causam in ordine exsistentiali et causam in ordine essentiali; causa applicationis est causa in ordine exsistentiali; conditio et occasio distinguunt contra causam non in ordine exsistentiali sed in ordine essentiali.

Aliis verbis, qui influit in effectum implendo conditiones non influit in essentiam effectus sed in eiusdem exsistentiam; Deus influit in essentiam effectus creando et conservando causam creatam; influit in exsistentiam effectus applicando; influit in adaptationem effectus ad ordinem universi usurpando causam creatam tamquam instrumentum.

92 (e) Tertio, proprietas divina transcendentiae non potest attribui cuilibet enti creato quantumvis perfecto; sequitur enim haec proprietas ex infinita Dei perfectione; et ideo in perfectione finita esse non potest.

(f) Quarto, effectus causae naturalis est necessarius ex suppositione alterius. Notate tamen illud aliud quod supponendum est non consistere in sola causa naturali sed in causa naturali applicata. Necessitas legum naturalium est

---

¹ See Guide . . . , s. v., Causalitas efficiens.

non in concreto sed in abstracto; gravia non semper cadunt et levia non semper sursum feruntur sed hoc faciunt de facto et in concreto "ut in maiori parte" seu quando nihil impedit.

- 93 (g) Quinto, actus voluntatis liber¹ est aut formaliter aut virtualiter; virtualiter quidem in quantum actum formaliter liberum producit; formaliter vero in quantum ipse actus non est necessarius ex suppositione alterius.

Virtualiter libera est volitio finis.

Formaliter libera est volitio eius quod ad finem est.

Quae libertas tripliciter fundatur: ex parte rei inquantum obiective pluribus viis ad eundem finem pervenitur; ex parte intellectus inquantum supposito fine nullis argumentis demonstrativis sed solis argumentis suasoriis, dialecticis, rhetoricis, electio huius medii determinati concludi potest; ex parte denique ipsius voluntatis inquantum ipsa voluntas consiliationem terminat et mediante ultimo iudicio practico ipsa se movet ad volitionem medii determinati.

- 94 Neve dicas actum voluntatis liberum esse necessarium, non quidem ex suppositione alterius creati, sed ex suppositione Dei praescientis, volentis, facientis. Nam quod Deus scit, vult, facit hanc electionem, verum quidem est tantummodo in signo simultaneo veritatis, scilicet, ex denominatione extrinseca ab ipsa electione.

Quare concludes bene definitam esse libertatem a Molina dicente voluntatem esse liberam quae, positis omnibus ad agendum requisitis, potest et agere et non agere.

- 95 (h) Sexto, ut Deus sit certus de effectu causarum naturalium, non necessario considerat suam transcendentiam; hi enim effectus sunt necessarii ex suppositione alterius cuius ipse Deus est causa; quidquid enim impedire posset effectum causae naturalis, illud est effectus actionis divinae tum quoad esse tum quoad agere.

Alia ex parte, ut Deus sit certus de effectu causae liberae, necessario considerat suam transcendentiam; nam effectus causae liberae non est necessarius ex suppositione alterius; et sine necessitate obiectiva non habetur certitudo subiectiva.

- 96 (i) Septimo, quamvis Deum suam transcendentiam considerare oporteat ut certus sit circa actus liberos, nihilominus per applicationem et instrumentalitatem Deus vere gubernat liberum arbitrium sicut et aliam virtutem creatam. Uti enim docet sanctus Augustinus, "Praeparatur voluntas a Domino." Uti docet sanctus Thomas, Deus gubernat ipsam hominis gubernationem sui. Uti docet Suarez, Sunt gratiae antecedenter congruae.

Ad cuius rei intelligentiam consideranda sunt tum

---

¹ See Guide . . . , s. v., *Libertas*.

singuli actus liberi tum tota series actuum liberorum in singulis hominibus; praeterea, circa singulos actus sunt consideranda tria, nempe, exercitium, specificatio, et exceptio quaedam quae est formale peccati.

97 Quoad exercitium cuiusdam actus formaliter liberi, ipse homo est causa per se quatenus, supposita volitione finis et supposita consiliatione ex volitione finis, homo se movet ad volitionem eius quod ad finem est.

At etiam Deus est causa per se eiusdem exercitii; causa enim causae est causa causati; atque Deus causat volitionem finis, causat lumen intellectuale sub quo reflectitur homo atque consiliat, causat adiuncta omnia exteriora et habitus dispositionesque interiores.

98 Quoad specificationem eiusdem actus formaliter liberi, ipse homo est causa per se inquantum volendo finem vult hoc iudicium practicum esse ultimum per quod se movet ad volendum bonum illo iudicio exhibitum.

At etiam Deus est causa per se eiusdem specificationis si quidem ipsa specificatio intelligibiliter continetur in iis quae actum liberum antecedunt. Atque datur triplex *Atqui* nexus intelligibilis inter antecedentia et ipsum actum liberum. Ergo, quia Deus causat ipsa antecedentia, etiam causat specificationem actus liberi.

99 Primo, ad minorem, triplex existit nexus, nempe, ex parte rei, ex parte subiecti, et ex parte gratiae.

Ex parte rei existit nexus intelligibilis inquantum omne operabile intelligibiliter exsurgit ex adiunctis et ex fine supposito: sicut enim hypothesis scientifica se habet ad data sensibilia intelligenda, ita operabile se habet ad adiuncta in quibus operandum est ad finem; et sine nexus eiusmodi inutilis prorsus esset consiliatio.

Ex parte subiecti existit nexus intelligibilis inquantum consiliatio et electio se habent ad dispositiones habitusque subiecti sicut operabile se habet ad adiuncta et hypothesis se habet ad data; et sine nexus eiusmodi nulla esset cognitio hominum quales sint, neque ars ulla politica ad eos gubernandos atque ducendos, neque utilitas praxeos asceticae ulla.

Ex parte gratiae existit nexus intelligibilis inquantum infunduntur habitus supernaturales et superadduntur illuminationes intellectus et inspirationes voluntatis quibus serio reflectamur et finis ultimi amore permovereamur et contra habitus dispositionesque oppositas consiliare atque eligere valeamus.

100 His ergo positis ad maiorem est redeundum.

Continetur specificatio huius electionis huius hominis intelligibiliter in lumine sub quo consiliat, in fine ad quem consiliat, in amore finis ex quo consiliat et elit, in adiunctis exterioribus vel interioribus circa quae consiliat,

in dispositionibus et habitibus corporis, sensuum, intellectus, ipsius voluntatis secundum quos sponte fiunt et consiliatio et electio nisi interveniunt impedientia sive ex providentia divina externa sive ex gratiis interne receptis.

101 Qui tamen nexus, quamvis sit intelligibilis et determinatus, tamen non est necessarius. Alius est nexus in syllogismo scientifico et demonstrativo. Alius est nexus in syllogismo rhetorico vel dialectico. Uterque est nexus intelligibilis et determinatus; at ille necessarius est, et hic contingens.

Quia ergo nexus ille contingens est, manet libertas. Quia autem intelligibilis est atque determinatus, datur causalitas; quae causalitas est ex Deo qui solus est causa per se omnium quae influunt in electionem specificandam.

102 Quoad exceptionem quae est formale peccati, notandum est quod non est ens neque actio sed actionis privatio; in eo enim est quod appetitus rationalis irrationabiliter non agit. Iam vero quod non est ens, in causam reduci non potest. Ideoque quamvis Deus causet et exercitium actus et specificationem actus qua boni, tamen nullo modo causat formale peccati. Iterum quamvis dentur gratiae congruae, nulla est gratia incongrua; semper enim gratia congrua est cum bono consilio et bona electione; at homo irrationabiliter gratiae non consentit.

103 Denique, si non singulos actus formaliter liberos sed ipsam totam seriem omnium actuum liberorum cuiusdam hominis consideramus, elucet Deum esse solam causam per se totius seriei.

Abstracte hoc constat ex eo quod tota series est praeter intentionem hominis et ideo solummodo per accidens ab homine est. Iterum constat ex notione causae per se quae est una in se et diversa ab effectu et simul cum toto effectu; at actus hominis sunt multi; praeterea, si ipse totam seriem intendisset et elegisset, hic actus esset pars seriei et ideo pars effectus; denique, nullus actus hominis est simul cum omnibus eiusdem actibus.

104 Concrete hoc constat quia actus nostri liberi inter se pugnant, quia libertas nostra effectiva est circa hic et nunc (resolutionem enim hodie initam non hodierna libertas sed crastina exsequitur), quia futura ignoramus et praeterita iam immutabilia facta sunt, quia virtute progradimur cuius progressus ipsi non possumus esse causae dum ad eum sumus in potentia, etc.

At Deus summa sapientia omnia ordinat et summa bonitate omnem ordinem omnemque seriem ordinatam vult. Ipse ergo est causa per se totius seriei actuum liberorum singulorum hominum exceptis peccatis.

105 (j) Octavo, cum numero antecedente (supra, i) constet de ipsa gubernatione liberi arbitrii, iam de modo eiusdem gubernationis est dicendum. In modo enim invenitur et certitudo

intellectus et efficacia voluntatis et irresistibilitas actionis.

Nam primo in scientia simplicis intelligentiae qua Deus omnes mundos possibiles cum omnibus suis partibus et nexibus cognoscit, conspicit Deus omnes nexus intelligibiles, determinatos, et contingentes qui intercedunt inter liberas hominum electiones et earumdem causas proximas; praeterea, pariter conspicit Deus omnes defectus intelligibilitatis ubicumque appetitus rationalis irrationabiliter ab agendo deficit; et nexus quidem intelligibiles intelligendo conspicit, defectus vero intelligibilitatis negando intelligibilitatem cognoscit.

- 106 Deinde in scientia media intelligit Deus, si ipse quemquam ex mundis possibilibus creare eligeret, omnia futura fuisse prout in scientia simplicis intelligentiae exhibentur; intelligit enim Deus dominium suum transcendens (Cap. VIII).

Tertio, Deus liberrimo consilio quemdam mundum e possibilibus, nempe nostrum mundum actualem, creare vult; mundum vult scientia sua exhibitum et prout scientia sua exhibetur; ita tamen ut quae bona sunt et cum bonis intelligibiliter connectuntur, ea voluntate velit quam nominamus dicentes, Fiat voluntas tua, formalia vero peccati nullo modo velit sed tantummodo permittat (vide Cap. XX).

- 107 Quarto, ex hoc voluntatis decreto, accedit ad scientiam simplicis intelligentiae et scientiam medium tertia illa scientia visionis.

Quinto, cum Deus sit agens per intellectum et voluntatem, efficere mundum hunc, quatenus dicit actum Dei immanentem, nihil dicit nisi scientiam et liberam voluntatem supra iam positas. Pariter, cum transcendentia divina sit proprietas Dei solius (nihil enim aliud infinite perfectum esse potest), illa irresistibilitas divinae efficientiae non addit super infallibilitatem cognitionis et efficaciam voluntatis.

- 108 Sexto, quatenus agere dicit actum huius ut ab hoc, actio divina dicit ipsos effectus mundo immanentes prout a Deo agente sunt per creationem, conservationem, applicationem, atque instrumentalitatem. Per quam actionem Deus producit effectus necessarios mediantibus causis necessariis et effectus contingentes mediantibus causis contingentibus, prout scientia simplicis intelligentiae exhibit et scientia media infallibiliter certum reddit. At formalia peccati sicut non sunt intelligibilia, sicut non intelligendo sed intelligibilitatem negando cognoscuntur sicut non volendo sed permittendo decernuntur, ita non per ordinem universi producuntur sed contra istum ordinem irrationabili defectu appetitus rationalis privationes exsistunt.

109

CAPUT XIX

De divina actione sententiae aliae

¹ (a) Durandi (Dictionnaire de théologie catholique, IV, 2, col. 1965) sententia est: Deus immediate non concurrit; causat effectus causarum creatarum solummodo inquantum eas creat et conservat.

Quae sententia est reicienda (1) quia non agnoscit immediationem virtutis, (2) quia non agnoscit applicationem et instrumentalitatem causae creatae, (3) quia praetermittere videtur divinam transcendentiam.

¹¹⁰ (b) Molinae (ibid., X, 2² col. 2110 ss.) sententia est: Deus immediate concurrit ad omnem effectum producendum; quae immediatio est suppositi; Deus et causa creata sunt causae partiales et integrantes; Deus producit esse effectus, causa creata producit taleitatem effectus.

Quae sententia verum dicit inquantum intelligit divinam transcendentiam esse in signo simultaneo; minus tamen placet (1) quia non agnoscit applicationem et instrumentalitatem, (2) quia non agnoscit immediationem virtutis, (3) quia non concipit transcendentiam divinam tamquam modum divinae causalitatis. (Etiam vide Cap. XX, f.)

¹¹¹ (c) Bannez (ibid., II, 1³ col. 145) docet praemotionem⁴ physicam; dicit "praemotionem" contra concursum simultaneum; dicit "physicam" contra motionem dictam moralem per intellectum in voluntatem.

Quae praemotio etiam est praedeterminatio: posita praemotione, fieri non potest ut effectus non sequatur; non posita praemotione, fieri non potest ut effectus sequatur.

Quae tamen praedeterminatio libertatem auferre non censetur; Deus enim producit pari infallibilitate, efficacia, irresistibilitate effectus sive necessarios per causas necessarias sive contingentes per causas contingentes, uti optime docet sanctus Thomas.

Denique ista praemotio est id quo Deus omnia applicat et tamquam instrumenta usurpat, uti etiam legitur apud Aquinatem.

¹ Paris: Letouzey, 1939, in the article, "Durand de Saint-Pourçain," cols. 1964-1966, by P. Godet.

² See p. 15, note 2, supra.

³ Paris: Letouzey, 1932, in the article, "Banez Dominique," cols. 139-145, by P. Mandonnet.

⁴ See Guide . . . , s. v., Praemotio.

112 Caeterum, haec sententia non solum auctoritate sed et ratione fulciri creditur.

In primis circa viventia: cum vivens ideo vivit quia se ipsum movet, sequitur singulas viventis potentias se ipsas movere ad actiones suas; quod sane sine praemotio facere non possunt; nihil enim suam perfectionem augere potest.

Deinde circa omnia agentia creata: realis sane distinctio agnoscenda est inter "posse agere" et "actu agere;" at "actu agere" dicit augmentum perfectionis agentis; quod ex ipso agente esse nequit; neque ex alia creatura, nam dato "actu agere" sequitur esse effectus ad quod producendum solus Deus proportionatur.

113 (d) Quae sententia multis atque gravissimis laborat defectibus.

Primo, indubium est Deum per gratiam suam mutare habitus dispositionesque voluntatis; ideoque plane Deus potest immediate in ipsam voluntatem influere; minime tamen constat Deum singulis vicibus mutare eiusmodi habitus vel dispositiones.

Secundo, obiectum intellectu praesentatum per causalitatem efficientem et physicam producit actum voluntatis, et quidem ex propria proportione producit specificationem actus, instrumentaliter vero producit exercitium actus.

114 Vere dicitur ista actio physica: nam "natura" invenitur non solum in materialibus sed etiam in spiritualibus.

Neque obstat contingentia effectus seu libertas voluntatis: agit enim intellectus ut instrumentum voluntatis quae in actu est respectu finis, in potentia vero respectu medii; unde explicatur libertas eo quod voluntas facit ut ultimum iudicium practicum sit ultimum. Quantum autem volitionem ipsius finis attinet, voluntas non est libera; tunc agit intellectus ut instrumentum supremi applicantis qui est Deus.

Proinde, constat obiectum intellectu praesentatum aut causam aut conditionem esse specificationis actus voluntatis; si mera conditio est, habetur opinio Petri Ioannis Olivi et aliorum Augustiniensium medievalium qui reiciebant illud Aristotelis, "quidquid movetur ab alio movetur." Si vero obiectum intellectu praesentatum est causa specificationis actus, aut causa partialis est et simultaneo concurrit ipsa voluntas ut alia causa partialis, et sic habetur opinio Scoti qui concausas eiusmodi invenit et introduxit; aut tandem denique obiectum intellectu praesentatum est causa instrumentalis, ut supra exposuimus.

115 Tertio, opinio Banneziana attribuit praedeterminationi proprietatem exclusive divinam, ut praedeterminatio sit infallibilis, efficax, irresistibilis et tamen effectus maneat contingens. Agnoscamus eiusmodi proprietatem transcendentiae in Deo quia ipse est perfectione infinitus; at sicut Deus alium Deum creare non potest, pariter praedeterminationes cum

proprietary exclusive divina producere non potest.

116 Quarto, effugium nullum est dicere non intrinsece sed extrinsece pertinere transcendentiam ad praedeterminationes. Perpetuo loquuntur Banneziani de intrinseca gratiae efficacia. Praeterea, si extrinseca esset ista efficacia, nulla esset. Nam praedeterminatio est in signo praevio ad suum effectum; at ipsa divina transcendentia non est in signo praevio sed in signo simultaneo cum ipso effectu et quidem per denominationem extrinsecam ab effectu. Unde apparet praedeterminationes gaudere perfectione maiori quam ipse Deus.

117 Quinto, sanctus Thomas per applicationem non intellexit istas praedeterminationes; applicatio sancti Thomae cum necessitate deducitur ex eo quod corpus caeleste movet inferiora, et Deus movet corpus caeleste; lege De potentia, q. 3, a. 7 c. Circa illud "ut actu agat," ibid., ad 7m, lege Sum. theol., 1, q. 116, aa. 1-3, ubi sanctus Thomas dicit fatum relationibus consistere. Iam vero praedeterminatio non deducitur cum necessitate ex motione corporis caelestis neque relationibus constituitur.

118 Sexto, vivens movet se ipsum secundum Aristotelem et sanctum Thomam in quantum una pars in actu movet aliam partem in potentia. Illa opinio de potentiis vitalibus sese moventibus est Augustiniensium medievalium et derivatur ex opinione sancti Augustini de anima sese movente. At Augustinienses reicabant illud "quidquid movetur ab alio movetur." Bannez autem, postquam posuit potentias vitales se moventes, invocat principium Aristotelicum ut habeat praedeterminationes physicas.

119 Septimo, semper differunt posse agere et actu agere; diversimode tamen pro diverso sensu tou agere. In quantum agere dicit actum secundum uti sentire, intelligere, velle, istud agere in agente recipitur. In quantum agere dicit exercitium causalitatis efficientis, et de hoc nunc est quaestio, actu agere est ipse effectus ut dependens a causa; qui effectus in paciente recipitur et non in agente; vide Cap. V. Porro, actu agere nihil entitatis per se ponit in agente, ita tamen ut diversa sit conditio primi agentis et causae secundae ut actu agant; primum agens applicante non indiget, nam creat; causa vero secunda creare non potest et ideo indiget applicante, ut fusius supra explicatum est (Cap. XVII).

120 Octavo, ut vitia radicalia huius sententiae aperiantur, duo ulterius sunt addenda.

Actio Dei in omni actione creaturae stabilitur pura analysi metaphysica et pura necessitate metaphysica exsistit; ideo Deus in omni operante operatur quod res aliter se habere non potest et non quia homo inveniat motus vel praemotiones praeter eos qui omnibus patentibus exsistunt; aliis verbis, doctrina sancti Thomae de Deo operante creando, conservando, applicando, et usurpando manet integra etiam totaliter omissis atque explosis praemotionibus et praedeterminationibus Bannezianis.

121

Praeterea, Deus est agens per intellectum infallibilem et voluntatem efficacem; irresistibilitas divinae actionis non addit super istam infallibilitatem atque efficacitatem, sicut ipsa divina omnipotentia non addit supra intelligere et velle divinum. At verentur forte Banneziani ne actio per intellectum infallibilem et voluntatem efficacem careat irresistibilitate nisi accedat splendida illorum creatura, nempe, praedeterminatio physica.

Nono et decimo, per istam theoriam tollitur libertas hominis, tollitur gratia vere sufficiens, et Deus fit auctor peccati, uti alibi et fusius probantur.²

122

CAPUT XX

Utrum formale peccati in Deum reduci possit

(a) Dominium Dei est transcendens. Si enim hoc aliquid esse Deus scit, vult, facit, necessario hoc est (Cap. VIII). Praeterea, Deus est omnisciens atque omnipotens; quare nihil esse potest nisi Deus scit et volens facit.

At hoc in mundo sunt peccata formalia. Iure ergo quaeritur utrum formale peccati in Deum reduci possit.

Respondetur formale peccati in Deum reduci non posse sive tamquam in causam sive tamquam in auctorem sive ullo prorsus alio modo.

123

(b) Et imprimis formale peccati in Deum tamquam in causam efficientem vel finalem reduci non potest.

Non enim potest fieri reductio in causam nisi existit effectus qui reducatur. At formale peccati non est ens quoddam existens sed entis privatio (Cap. XIV, c).

124

(c) Latius vero patet notio auctoris quam notio causae. Quamvis quod non existit in causam reduci non possit, in auctorem tamen reduci potest. Respondet enim auctor non solum de iis quae agendo facit sed etiam de iis quae omittendo non facit.

Iam vero, praesupposita theoria circa actionem divinam supra exposita (Cap. XVIII), Deus neque causa neque auctor est formalis peccati; imo, Deus est et causa et auctor ut nullum sit formale peccati.

---

¹"Nisi"--correction for "ne," made by Lonergan in the margin of his mimeographed copy.

²See Bernard Lonergan, De ente supernaturali, Willowdale (Toronto), 1972, ##144-151, in Scholion IV of Thesis IV (earlier editions: Scholion of Thesis V).

In intellectu enim Deus dat lumen rationis et superaddit lumen gratiae quibus homo videat non esse peccandum; in voluntate Deus dat appetitum rationalem boni rationalis et superaddit inspirationem gratiae quibus homo velit facere quod intellectu faciendum esse conspicit. Quatenus ergo agit Deus, facit ut non sit formale peccati.

- 125 Neque dici potest Deum omittendo non facere quae facienda erant ut homo non peccaret. Actio enim divina est sufficiens per se ut homo non peccet; imo, nulli denegat Deus gratiam sufficientem ad salutem consequendam.

Cum ergo Deus neque propter ea quae facit neque propter ea quae omittit dici possit auctor formalis peccati, constat in Deum auctorem formale peccati reduci non posse.

- 126 (d) At aliter respondendum esset si quis affirmaret theoriam praedeterminationis physicae. Malum enim culpae seu formale peccati formalis est defectus actionis debitae in voluntate. Iam vero aut Deus dat praedeterminationem physicam aut non dat; si dat, actio debita necessario fit; si non dat, actio debita necessario non fit. Quamvis ergo praedeterminationis physica non facit Deum causam peccati formalis, tamen facit eum auctorem. Auctor enim respondet non solum de iis quae agendo facit sed etiam de iis quae omittendo non facit.

- 127 (e) Quibus positis, concludes ad radicalem differentiam inter theoriam supra (Cap. XVIII) positam et theoriam praedeterminationis physicae.

Secundum theoriam propositam, quam reputamus sancti Thomae, ex infinita Dei perfectione sequuntur tum infallibilitas divini intellectus tum efficacia divinae voluntatis; proinde cum Deus sit agens per intellectum et voluntatem, ex infallibilitate intellectus et efficacia voluntatis sequitur irresistibilitas actionis. Quae irresistibilitas non addit super infallibilitatem et efficaciam sed cum iis identificatur sicut etiam potentia agendi non addit super intellectum et voluntatem sed cum iis identificatur

- 128 At secundum theoriam praedeterminationis physicae, irresistibilitas actionis addit super infallibilitatem intellectus et super efficaciam voluntatis; addit nempe praedeterminationem physicam quae est creatura in creatura recepta. Sed cur additur? Timentne fautores huius sententiae ne sine praedeterminationibus physicis intellectus divinus careat infallibilitate et voluntas divina careat efficacia? Supponuntne illi fautores non sufficere infinitam divinam perfectionem ad fundandam tum intellectus divini infallibilitatem tum voluntatis divinae efficaciam? An somniantur divinam agendi potentiam esse aliud ac divinus intellectus divinaque voluntas? An forte credunt actionem per intellectum infallibilem atque efficacem voluntatem quodammodo non esse irresistibilem?

- 129 (f) Qua occasione data connexam quaestionem breviter attingo. Quaeri enim potest utrum sufficiat illa actio

divina supra exposita (Cap. XVIII) per creationem, conservationem, applicationem, et instrumentalitatem omnis agentis creati, an forte etiam superaddendus sit aliis concursus simultaneus quo Deus immediate immediatione suppositi influit in ipsum esse effectus.

Inutilem esse eiusmodi additionem concludes ex nuperrime dictis (Cap. XX, e). Iam enim per applicationem et instrumentalitatem agentis creati Deus producit esse effectus immediatione virtutis. Porro, quia Deus est agens per intellectum et voluntatem, sufficient infallibilitas eius intellectus et efficacia eius voluntatis ut eo ipso actio divina sit irresistibilis in signo simultaneo veritatis.

130 At etiam periculosam eiusmodi additionem duco. Omnino enim cavendum est ne, sicut praedeterminatio physica facit Deum auctorem peccati praeivium, ita concursus simultaneus faciat Deum auctorem peccati simultaneum. Homini enim in gravi tentatione versanti aut Deus concurrit ut resistat aut Deus non concurrit ut resistat. Idem ergo est dilemma ac circa praedeterminationem physicam, excepto quod ponitur non in signo praevio sed in signo simultaneo. Aliqualem solutionem habes si negas formale peccati consistere in solo defectu actionis debitae in voluntate; sic enim tollitur disiunctio inter esse et non esse, cuius causa est Deus, et introducitur distinctio inter esse peccati formalis et taleitatem eiusdem cuius taleitatis homo est causa. Alia ex parte, sine hac definitione peccati formalis, noli recurrere ad scientiam medium tamquam ad solutionem. Non enim Deus praevide¹ hominem vel volentem et resistentem sine concursu vel non volentem et non resistentem cum concursu ad volitionem et resistentiam.

131 (g) Remanet probandum ultimum asserti (Cap. XX, a) elementum, nempe, nullo prorsus modo formale peccati in Deum reduci potest.

Quod methodo critica, iam indicata (Cap. XIV, e), sic stabilitur.

Omnis reductio est secundum aliquem nexus intelligibilem inter id quod reducitur in aliud et aliud in quod reducendum reducitur.

Sed nullus nexus intelligibilis intercedit inter malum culpae (formale peccati) et quodlibet aliud ens.

Ergo nullo prorsus modo formale peccati in Deum reduci potest.

132 Maior videtur evidens, nam sine nexu intelligibili reductio non est rationabilis sed arbitraria.

Minor sic declaratur. Intelligibile² proprie dictum est id quod intelligendo cognosci potest. Porro, intelligibile

---

¹"Praevide"---in the autograph: "praevidit."

²See Guide . . . , s. v., Intelligible.

proprie dictum est duplex, nempe, in se vel in alio. In se intelligibile quoad nos est obiectum proportionatum nostri intellectus, nempe, quidditas rei materialis. At in se intelligibilia non sunt neque materia, quam intellectu cognoscimus non intelligendo sed ad phantasmata recurrendo, neque exsistentia contingens quam intellectu cognoscimus non intelligendo sed recurrendo ad sensus ut exsistentia quidditatis verificetur. In alio intelligibilia sunt et materia, quae in forma intelligitur, et exsistentia contingens, quae per reductionem ad causas efficientem et finalem intelligitur. Accidentia denique tum in se tum in alio intelliguntur; in se quatenus sunt quidditates secundum quid; in alio quatenus naturaliter resultant ex forma substantiali vel ab alia causa producuntur.

133 Iam vero malum culpae neque in se neque in alio est intelligibile; est enim privatio actionis debitae, contra lumen rectae rationis, contra rationabilitatem appetitus rationalis, contra ordinationem mundi intelligibilem a Deo praecognitam, volitam, et promulgatam. Intellectu quidem cognoscitur, at non intelligendo cognoscitur sed intelligibilitatem negando.

Quod vero neque in se neque in alio intelligi potest, omni nexu intelligibili careat necesse est. Quod omni nexu intelligibili caret, in aliud secundum nexus intelligibilem reduci non potest. Et sic probatur intentum quod formale peccati nullo prorsus modo in Deum reduci potest.

134 (h) Quibus positis, elucet quid sit mysterium huius tractatus.

Est in primis mysterium divinae transcendentiae; nihil in mundo fieri potest nisi Deus omnisciens scit et Deus Dominus omnipotens vult vel permittit; at sunt formalia peccatorum in mundo; ergo Deus ea permittit.

Est deinde mysterium iniquitatis; sunt formalia peccatorum quae neque in se neque in alio intelligi possunt.

Primum mysterium excessu intelligibilitatis finitum intellectum excedit. Alterum mysterium defectu intelligibilitatis intelligentiam nullam admittit.

Fx his duobus simul sequitur Deum velle permettere peccata, nam permettere illud est actus divinus ideoque bonus et sanctus, et tamen Deum nullo modo velle peccata permissa sed ea tantummodo permettere. (Vide Cap. XXI, e.).

135 (i) Dices: ergo formalia peccatorum in Deum permittentem reducuntur; quod est contra assertum huius sectionis.

Respondetur: circa permissionem divinam infra disputabitur (Cap. XXIII). Nunc sufficiat dicere: ex defectu actionis in voluntate in signo simultaneo concluditur ad permissionem divinam, non quia defectus est intelligibilis, sed quia dominium Dei est transcendens; ex permissione divina dicitur peccatum permitti per denominationem extrinsecam. Gressus ergo sequentes sunt: (1) privatio actionis in voluntate; (2) dominatio Dei extrinseca ut permittentis; (3) ex hac denominatione extrinseca

alia denominatio extrinseca peccati ut permissi. Ex his nullo modo concludi potest formale peccati esse intelligibile sive in se sive in alio; habentur enim eo quod formale peccati cognoscitur etsi intelligibilitatem negando cognoscatur.

136

CAPUT XXI

De voluntate divina antecedente

(a) Ad fidem pertinet Deum ita alios praedestinare et alios reprobare ut tamen omnes salvos fieri velit.

Qua de causa distingui oportet inter antecedentem voluntatem qua omnes salvos vult Deus et consequentem voluntatem qua Deus quosdam reprobare vult. Secus adesset contradictio.

Alibi probatum assumimus hanc salvificam et universalem voluntatem antecedentem esse seriam et actuosam, neque fictam sed veram.

Illud solum ergo inquirimus qualis sit ista voluntas antecedens et quemadmodum a voluntate consequente differat.

137

(b) Prima conclusio est quaestionem ponи non circa volitionem divinam entitative spectata neque circa ipsa obiecta volita in se considerata sed de volitione divina terminative sumpta seu prout ipsa volitio se habeat ad omnium salutem et quorumdam damnationem.

Non agitur de volitione divina entitative spectata quacum componitur Deum velle nullam esse creaturam ideoque nullam esse salvam.

Non agitur de ipsis obiectis: nulli dubium est salutem dari propter statum gratiae et poenam dari propter peccata.

Sed agitur de volitione divina terminative sumpta: quaestio enim ponitur ut defendatur bonitas divina quae omnium salutem ex parte sua vult.

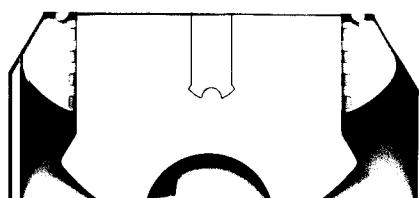
138

(c) Secunda conclusio est voluntatem antecedentem esse ipsam volitionem qua Deus hunc mundum esse vult.

Terminatur enim volitio divina sive necessario ad divinam bonitatem sive contingenter ad alia; haec vero alia vel sunt hypothetica vel actualia.

Porro praeter quaestionem est volitio circa obiectum necessarium; manet enim haec volitio sive Deus vult creare sive non vult; at non manet pariter voluntas salvifica; si enim nullam esse creaturam Deus voluisse, nullam esse salvam necessario voluisse.

Pariter praeter quaestionem est volitio circa obiectum mere hypotheticum; etiamsi verum esset omnes salvos fieri si Deus alium mundum voluisse, logice fieri potuit ut in hoc

mundo Deus neminem salvum fieri vellet; quod contradicit voluntati salvifica seriae et actuosae circa creaturas actuales.

Idem aliter concludi potest: volitio divina circa obiectum hypotheticum non tam est volitio quam volitionis hypothesis in intellectu existens; at eiusmodi hypothesis non dicit voluntatem seriam et actuosam circa creaturas actuales.

Manet ergo quod voluntas Dei salvifica est illa volitio actualis circa actualia qua Deus hunc mundum esse vult.

139 (d) Tertia est conclusio quod distinguendae sunt diversae habitudines divinae volitionis ad diversa elementa huius mundi voliti.

Quamvis enim unica sit volitio divina et unum unitate ordinis sit huius volitionis obiectum, nempe hic mundus totus, nihilominus non una est habitudo divinae volitionis ad omnia quae in mundo sunt sed alia erga bona, alia erga mala naturalis defectus, alia erga malum culpae, et alia erga malum poenae.

Prima ergo habitudo est divinae volitionis ad bonum creatum; quae est secundum ipsam volitionis rationem intrinsicam; unumquodque enim volitur inquantum bonum est.

Secunda vero habitudo est divinae volitionis ad malum naturalis defectus; quae quidem ex priori habitudine nexu intelligibili derivatur. Qui enim vult leones existere, vult eos sustentari et ideo vult carnium comedionem: at carnium comedio non habetur sine viventium mactatione, et ita qui vult directe illud bonum quod est leones existere, necesse est ut indirecte velit seu permittat malum particulare quod est quaedam viventia mactari.

140 Tertia vero habitudo est divinae volitionis ad malum simpliciter quod est malum culpae seu formale peccati (Cap. XIV, c.). Porro, malum culpae Deus neque directe neque indirecte vult; non enim continetur in quodam bono communis tamquam pars vel consequens sed simpliciter est malum; et ideo, uti docet sanctus Thomas, Deus nullo modo malum culpae vult (Sum. theol., 1, q. 19, a. 9 c.).

Cui consentit tum sensus communis tum sensus ecclesiae. Quando enim oramus Deum Patrem ut fiat voluntas eius¹ non oramus ut peccata ulla fiant sed ut nulla fiant; nemo enim reputat peccata esse secundum voluntatem Dei, sed omnes concorditer dicimus peccata esse contra voluntatem eius qui peccata prohibet et peccatores minatur et impenitentes gravissimis poenis punit.

---

¹"Eius"--in the autograph: "tua."

Quamvis autem Deus nullo modo vult formale peccati, tamen formale peccati Deus permittit (Cap. XX, h). Permissio ergo haec distinguitur contra illam Dei voluntatem qua Deus peccata nullo modo vult.

141 Quarta denique habitudo divinae volitionis est ad malum consequens formale peccati. Quae quidem habitudo partim similis et partim dissimilis est ei quae supra secundo loco est posita. Et in primis dissimilis est in quantum supponit et consequitur permissionem mali culpae quod Deus nullo modo vult. Caeterum autem est similis in quantum respicit malum quoddam particulare quod in bono communi continetur; quod discurrendo per singula apparet. Ex malo culpae sequuntur materiale peccati formalis, vitia, scandalum, et nisi homo resipiscat, malum poenae. At materiale peccati continetur in bono communi quod homo est dominus sui actus; vitia consequuntur ex bono communi quod est lex illa psychologica secundum quam actus dispositiones relinquunt unde habitus acquiri possunt; scandala continentur in illo bono communi quo homines ab hominibus docentur et permoventur; malum denique poenae continetur in ordine divinae iustitiae quae bonos praemiat et malos punit; quae sane iustitia magnum quoddam et commune bonum est.

142 (e) Quarta est conclusio quemadmodum distinguantur voluntas Dei antecedens et voluntas consequens.

Voluntas ergo consequens dicit unicam volitionem divinam actualem prout omnia prorsus respicit quae in hoc mundo sunt.

Circa voluntatem consequentem dicitur nihil posse esse in mundo nisi id Deus velit. Quamvis enim in mundo sint formalia peccatorum, quamvis Deus formalia peccatorum nullo modo velit sed ea omnia vera voluntate prohibeat atque oderit, nihilominus in mundo non essent formalia peccatorum nisi ea fieri permisisset. Quare, in quantum "velle" latius sumitur et "permittere" includit, Deus dicitur velle voluntate consequente.

143 Voluntas autem antecedens pariter dicit unicam volitionem divinam actualem prout omnia respicit quae Deus in hoc mundo esse vult non alienam voluntatem permittendo sed sua voluntate propria utendo.

Circa voluntatem antecedentem dicitur Deus nullo modo velle formale peccati. Hanc voluntatem significamus quando oramus: "Fiat voluntas tua." Hanc voluntatem ipse Deus significat quando peccata prohibet, quando poenas minatur, quando peccata commissa odio habet, quando impenitentes punit. Quare, in quantum "velle" proprie sumitur secundum habitudinem appetitus rationalis ad bonum et ad ea quae cum bono nexu intelligibili connectuntur, ideoque in quantum "velle" non includit illud "permittere" quod respicit formale peccati, dicitur voluntas Dei antecedens.

144 Quibus positis, notandum est Deum voluntate antecedente

velle permittere peccata, voluntate autem consequente velle peccata permissa. Ipse enim Deus, infinite bonus, permittit; ergo, ipsa haec permissio, sicut ipse Deus, est bona et ideo voluntate antecedente volita. Alia vero ex parte, peccata permissa sunt simpliciter mala neque ullo modo a Deo volita voluntate antecedente quamvis inquantum permittuntur voluntate consequente voluntur.

Quaesierit forte quispiam quemadmodum fieri possit ut tam diversa sint iudicia circa tam similia, nempe, velle permittere peccata, et velle peccata permissa. Admittimus sane nomina verbaque esse simillima; at quantum distant obiecta volita; velle permittere est velle quod cum Deo identificatur; velle permissa est velle quod maxime Deo opponitur, nempe, peccatum. Tandem denique quamvis velle permittere et velle permissa in signo simultaneo veritatis inveniantur, nihilominus nullus exsistere potest nexus intelligibilis secundum quem peccata permissa in Deum quocumque modo reducantur. (Vide Cap. XX, g, h.)

- 145 (f) Quinta denique conclusione exponitur voluntas Dei antecedens, salvifica, universalis, seria et actuosa, neque ficta sed vera.

Quae voluntas duobus praemissis declaratur.

In primis Deus vult hoc conditionatum, nempe, neminem a regno coelorum excludi nisi peccaverit et imponitens peccato adhaeserit.

Praeterea, Deus vult impletionem conditionis; voluntate enim antecedente nullo modo Deus vult vel aliud formale peccati vel formale peccati imponitentiae.

Unde concluditur absolute Deum velle voluntate antecedente neminem a regno coelorum excludi.

- 146 Ex obiecto "neminem a regno coelorum excludi" constat hanc voluntatem esse salvificam et universalem.

Ex duobus praemissis mensuratur quam seria, actuosa, atque vera sit haec voluntas.

In primis quod commune est utriusque praemissae, voluntas de qua agitur est illa unica volitio qua Deus hunc mundum actualem actu vult.

Deinde maior praemissa declarat divinum propositum gratuitum elevandi creaturas rationales ad finem supernaturalem easque omnes, nisi peccaverint et peccato adhaeserint, ad ipsum finem consequendum producendi. Quod sane propositum est serium, actuosum, atque verissimum.

Denique minor praemissa declarat habitudinem ipsius divinae voluntatis ad formale peccati; quam habitudinem non ficta sed vere Deus manifestat prohibitionibus, minis, atque gravissimis poenis.

- 147 Dices: At eadem voluntate antecedente Deus vult permettere formalia peccata.

Respondeo: Eadem voluntate antecedente Deus vult

permittere formalia peccata quae ipse Deus proprio suae volitionis actu vult, nego; quae ipse Deus proprio actu permittit et alieno actu voluntur, concedo.

Notes bene voluntatem Dei salvificam non dicere Deum simpliciter velle omnes fieri salvos, quod velle peccatorum malitia frustretur; divinum enim velle frustrari nequit. Sed voluntas Dei salvifica dicit Deum ex parte suae voluntatis velle omnes salvos fieri, permettere tamen quosdam mala sua voluntate perire.

148

CAPUT XXII

Voluntatis antecedentis conceptiones aliae

(a) Quidam afferunt signa¹ seu momenta rationis; aliter enim volitur finis et aliter voluntur ea quae ad finem sunt; unde distinguunt priora signa in quibus voluntas Dei est antecedens et posteriora signa in quibus voluntas Dei est consequens.

149 Qui decepti videntur esse ex duplice sensu istius nominis "finis." Aliter enim dicitur finis qui est ultima rei perfectio seu ultimum complementum cuiusdam totius. Aliter dicitur finis qui est ipsum totum, seu unum, intelligibile, et completum. Porro, finis primo modo dictus est propter finem secundo modo dictum; pars enim est propter totum; et ita docet sanctus Thomas ordinem universi esse maximum bonum in rebus creatis et finem ultimum mundo intrinsecum (Cap. XII).

Porro obiectum secundarium actuale volitionis divinae est ipse ordo universi qui in se includit omne aliud bonum creatum sicut totum in se includit suas partes. Quare hoc obiecto volito, cum finis per prius volatur, non superest aliud actu volendum. Non enim totum partibus vacuum per prius volitur et deinde secundum ordinem quemdam voluntur ipsae partes ne totum vacuum maneant. Sed totum quod volitur ut finis est totum quod definitur unum, intelligible, completum, et existens.

150 (b) Quidam autem distinguunt voluntatem Dei conditionatam et voluntatem Dei absolutam ita ut, conditione impleta, voluntas conditionata eo ipso sine mutatione sui in absolutam transeat.

Qui decepti videntur imaginatione temporis. Quia enim decursu temporis alia esse desinunt, alia pergunt, alia incipiunt secundum quod ista omnia sunt entia temporalia et

---

¹ See Cap. XXIV, infra, and the reference given there.

inter se comparantur, simili quodam modo arbitrantur res se habere apud Deum cuius volitio prout determinatum quoddam tempus antecedit dicitur antecedens et conditionata, prout autem in tempore conditiones impletur fit consequens et absoluta.

Ne tamen theologi magis in sensibilibus immersi quam ipsi scientiae physicae periti videantur, imaginatio illa est deponenda. Deo enim aeterno pariter sunt praesentia omnia temporalia quamvis haec inter se praesentia non sint (Cap. III).

151 (c) Quidam denique, etiam temporis imaginatione deposita, distinguunt voluntatem Dei antecedentem et consequentem quasi illa sit conditionata et haec absoluta. Quod quamvis pium atque orthodoxum sentimentum exprimere possit, tamen in rigore sermonis accipi non debet.

Conditionata enim voluntas Dei aut dicit Deum hypothetice potuisse aliud velle, aut dicit Deum actu sed conditionate velle, aut dicit Deum actu et absolute velle quoddam conditionatum. Iam vero neque in primo sensu neque in altero neque in tertio exprimitur illa voluntas antecedens quae est salvifica, universalis, seria, actuosa, atque vera.

152 Quod sic probatur:

Sive enim ponitur volitio hypothetica, sive velle actuale sed conditionatum, sive actualiter volitum conditionatum, semper quaeri potest utrum necne Deus actu velit impletionem conditionis.

Si vult impletionem conditionis, cum voluntas Dei sit intrinsece efficax, nulla est conditio et omnes fient salvi, quod est contra Matthaei c. 25.

Si non vult impletionem conditionis, cum etiam haec voluntas sit intrinsece efficax, nemo erit salvus et voluntas salvifica est ficta.

Si quoad alios vult et quoad alios non vult impletionem conditionis, cum etiam haec voluntas sit intrinsece efficax, voluntas salvifica non est universalis.

Si vult impletionem conditionis universaliter quidem sed conditionate, reddit quaestio de hac nova conditione.

153 (d) At urgetur gravissima difficultas.

Illud totum quod est ordo universi concrete sumptus non exsistit simul quoad omnes suas partes. Nam decursu temporis aliae partes alias succedunt, neque omnes sibi invicem umquam sunt praesentes.

Quare absurdum est dicere illud totum esse finem quod numquam exsistit completum, et ita ruit obiectio contra ponentes signa rationis.

Pariter necessaria est consideratio temporis cum tempus sit de ipsa ratione istius ordinis, et ita ruit obiectio contra ponentes voluntatem conditionatam quae debito tempore et impletis conditionibus vel non impletis transit in absolutam voluntatem.

154 Respondetur: partes universi non sunt omnes sibi invicem

praesentes, concedo; partes universi non sunt omnes pariter praesentes enti aeterno, nego.

Iam vero questio ponitur non de ipsis volitis sed de ipsa Dei volitione prout volita sua respicit; quae volitio est ens aeternum, ideoque partes universi sunt considerandae non prout inter se comparantur, neque prout ad nostrum intellectum comparantur, sed prout ad divinam volitionem comparantur. Quare non ruunt obiectiones supra positae.

Denique non est reputanda scientia divina inferior quia non potest dividi secundum partes temporis sicut dividitur cognitio nostra sensibilis. Ftsi enim ens temporale habeat partes suae exsistentiae post partes, nihilominus est idem ens cuius nulla exsistentiae pars est totum. Deus verius cognoscit per substantiam rei identicam quam nos per divisas exsistentiae partes successivas.

155

CAPUT XXIII

Cur Deus malum culpae permittat

(a) Distinguitur duplex usus¹ divini dominii transcendentis, nempe, usus coniunctus et usus purus.

Usus coniunctus est ille secundum quem dicitur Deus velle agere per causas secundas. Ita Deus est causa prima omnium quae per virtutes creatas fiunt inquantum omnes istas virtutes creat, conservat, applicat, usurpat; per usum coniunctum dominii transcendentis Deus infallibiliter scit et efficaciter vult et irresistibiliter facit idem quod per applicationem et instrumentalitatem virtutis creatae et conservatae produciter.

Intra ambitum usus coniuncti includuntur etiam media salutis gratuita et supernaturalia, uti, humanitas Domini nostri Iesu Christi, gratiae habituales et actuales, revelatio, redemptio, ecclesia, sacramenta, et omnia alia quae entia finita atque creata sunt et per oeconomiam divinae sapientiae ordinantur.

156 (b) Usus autem purus dominii trancendentis est quo Deus sua voluntate vult et facit aliquid esse praeter ordinem omnium causarum secundarum.

Quare hic usus purus reduci potest ad hoc quod Deus non vult agere per causas secundas sed per immediatam interventionem suae voluntatis aliud facit ac per causas secundas facturus esset.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Transcendens.

157 (c) Porro, quod Deus malum culpae permittit, ex duplice praemissa concludimus; nempe, ex eo quod sunt mala culpae, et ex eo quod nihil in mundo esse potest nisi id Deus et Dominus omnipotens aut velit aut saltem permittat. Quarum praemissarum altera sane invocat dominium Dei transcendentis, ideoque quaerendum est ad quemnam usum dominii pertineat.

Quae quaestio haud obscura est. Si Deus usus esset [puro] suo dominio, cum nullo modo malum culpae velit, certissime nullum peccatum formale commissum esset. Ideo de facto adest malum culpae quia Deus voluit per causas secundas agere et noluit purum usum sui dominii adhibere ne malum culpae fieret.

Aliis verbis, per purum usum dominii transcendentis potest Deus impedire quominus ullum umquam peccatum committatur. Quatenus autem Deus non vult istum purum usum, sed vult agere per causas secundas, dicitur quandoque permittere malum culpae.

158 (d) En ergo prima responsio. Deus permittit malum culpae inquantum vult agere per causas secundas, inquantum vult usum coniunctum dominii sui transcendentis, inquantum non vult usum purum eiusdem dominii.

159 (e) At ulterius quaeritur cur Deus velit agere per causas secundas et nolit agere per purum usum sui dominii.

Respondetur iustitiam Dei esse veritatem. Veritas enim rei seu ontologica est eiusdem conformitas ad intellectum divinum; ita res creatae quoad esse suum conformantur ideis divinis, et agere rerum sequitur eorum esse. (Vide Sum. theol., 1, q. 21, a. 2).

Inquantum ergo Deus vult agere per causas secundas, inquantum nolit agere per purum usum sui dominii, intantum vult Deus suam iustitiam quae est veritas. Illud enim agere quod sequitur esse rei non est agere per purum usum divini dominii introductory sed est agere quod usum coniunctum sequitur.

160 (f) Dices: qui nimis probat, nihil probat. Porro, cum Deus semper vult suam iustitiam quae est veritas, numquam vult purum usum sui dominii. At consequens videtur falsum.

Respondetur: "...dicendum quod, cum bonum intellectum sit obiectum voluntatis, impossibile est Deum velle nisi quod ratio suae sapientiae habet" (Sum. theol., 1, q. 21, a. 1 ad 2^m). Quare Deus vult hunc mundum esse sicut scientia simplicis intelligentiae scit eum possibilem esse et scientia media scit eum futuribilem esse. Nihilominus ordo universi non sequitur essentias rerum sicut conclusio praemissas; per prius enim Deus scit ordinem universi quam rerum essentias in isto ordine inclusas; nam omnia uno intuitu simplici intelligit, non procedendo a minoribus totis in maiora excogitanda, sed tota maxima comprehendendo in eis videt rerum essentias tamquam

partes. Porro, tota maxima seu series omnium mundorum possibilium conspiciuntur a Deo in propria essentia infinita tamquam manifestationes possibles eiusdem essentiae, sapientiae, atque bonitatis. Quare nihil impedit quominus ordo universi divina sapientia conceptus utrumque exhibeat, nempe, et purum usum dominii divini in miraculis physicis atque moralibus secundum oeconomiam specialem divinae sapientiae et usum coniunctum eiusdem dominii secundum quem Deus suam iustitiam rerumque veritatem per ipsas causas secundas agendo facit.

161 (g) Quibus positis sequitur duplex corollarium.

Ouorum primum est incitamentum zeli ad maiorem Dei gloriam promovendam. Quod Deus permittit malum culpae, hoc idem est quod Deus vult agere per causas secundas. Quodsi nobis displicent et Dei offensa malo culpae illata et animarum perditio aeterna consequens, pro virili parte agamus Deoque cooperemur ut divina volitio agendi per causas secundas non aequivaleat lugubri illi permissioni sed verae illi voluntati Dei quam nominamus dicentes, Fiat voluntas tua, sicut in coelo et in terra.

Quemadmodum vero nostram actionem actioni divinae cooperari oporteat, ex supra dictis coniici licet. Nam per creaturas agit Deus applicando atque usurpando; quae applicatio atque usurpatio per ordinem universi a Deo ut causa totali et universalis procedunt (Cap. XVII, f, g, h, i), et triplici nexu ipsas hominum electiones attingunt (Cap. XVIII, i).

162 Quatenus ergo electio humana cum antecedentibus donis gratiae habitualibus atque actualibus nectitur, agere possumus flagitando bonum Patrem per orationes et poenitentias ut gratias abundantes Corpori Christi perficiendo atque augendo largiatur.

Quatenus autem electio humana cum antecedentibus dispositionibus atque habitibus corporis, sensuum, intellectus, ipsiusque voluntatis nectitur, agere possumus in has dispositiones habitusque cum per alia media nota tum maxime per educationem catholicam.

163 Quatenus denique electio humana cum adjunctis externis oeconomicis, politicis, socialibus, historicis nectitur, agere possumus etiam in haec influendo. Omnis enim motus historicus quantumvis magnus, profundus, diuturnus ex "minoritate creativa" ortum sumpsit: minoritas enim inquirit, cogitat, intelligit, vult, dicit; maioritas docetur, commovetur, ducitur. Seculo decimo nono vixit Marx et deridebatur; saeculo vigesimo doctrina Marxiana magnam telluris partem regit. Pauci erant graeci philosophi, pusillus grex erant apostoli Domini, nec numerosi primi monachi, nec multi erant scholastici profundi, nec caterva magna primi socii Ignatii, nec multitudo erat sive Lutherus sive Calvinus sive Cartesius sive Galilei sive Rousseau sive Kant. Unum est necessarium: ut rerum et mentium

status qualis sit, perspicias, et quid fieri possit et debeat, invenias. Quod si Domino dirigente atque adiuvante feceris, ad maiorem Dei gloriam actione externa promovendam vere contuleris.

164 (h) Aliud corollarium est perperam eos sanctum Thomam interpretari qui dicant finem rerum a Deo intentum esse occupationem omnium stationum cum honoris et gloriae in coelis tum damnationis et poenae in infernis, et hanc ob causam Deum velle alios praedestinare et alios reprobare. Imaginatione quadam decipiuntur. Quod docet sanctus Thomas (vide Sum. theol., 1, q. 23, a. 5 ad 3m) est Deum velle manifestationem suae iustitiae atque suae misericordiae; quaenam vero sit ista iustitia et quaenam ista misericordia, antea exposuit (*ibid.*, q. 21, aa. 1-4); quam expositionem intelligendo quae supra scripsimus invenimus.

165 (i) Dices: Ex praemissis sequitur reductio mali culpae in Deum. Nam Deus vult rerum veritatem ideoque per causas secundas agere vult; hac de causa non vult purum usum sui dominii transcendentis ideoque malum culpae permittit. Propter bonum commune, ergo, quo ordo universi est verus et realis neque quoddam somnium seu "fairyland," permittit Deus malum culpae, sicut propter veritatem leonum permittit viventium mactationem.

Fx praemissis sequitur reductio divinae permissionis in volitionem boni communis, concedo; sequitur reductio ipsius mali culpae permissi, sub-distinguo: si malum culpae reduci potest in voluntatem divinam agendi per causas secundas, concedo; si reduci non potest, nego. Porro, nullo modo reduci potest, uti supra (Cap. XX) stabilitur.

166

CAPUT XXIV

De signis¹ rationis

(a) Sapientis est ordinare. Qui vero res ordinat, aliud ponit primum, aliud secundum, et ita porro. Quare secundum quod aliud alteri praeintelligitur, ponuntur signa rationis.

Hanc ob causam sex signa rationis et singulorum in duas partes divisionem distinguimus ad ordinandam haec materiam circa providentiam divinam.

Quae omnia siglis A, A', A'', B, B', B'', C, C', C'', D, D', D'', E, E', E'', F, F', F'' convenienter designantur.

167 (b) Primo signo ponimus scientiam simplicis intelligentiae

¹ See Guide . . . , s. v., Signa rationis.

secundam quam Deus totam seriem mundorum possibilium in sua virtute omnipotente intelligit, A.

Et in primo signo distinguimus inter ipsam intelligibilem rerum ordinem, A', et mala culpae quae contra ordinem intelligibilem sunt et negando intelligibilitatem cognoscuntur, A".

168 (c) Secundo signo ponimus scientiam medium secundum quam Deus in sua transcendentia intelligit omnia fore prout praecedente scientia exhibentur si ipse quemdam e mundis possibilibus vellet, B.

Et in secundo signo distinguimus inter hypothesin propriae divinae voluntatis, B', et hypothesin divinae permissionis, B".

169 (d) Tertio signo ponimus liberrimum decretum divinae volitionis secundum quam Deus actu vult hunc mundum esse, C.

Et in tertio signo distinguimus inter hanc volitionem prout antecedens dicitur, C', et prout est permissio mali culpae, C".

170 (e) Quarto signo ponimus scientiam visionis secundum quam Deus actu scit hunc mundum esse secundum omnes suas partes atque nexus, D.

Et hoc in signo distinguimus inter ea quae Deus scit intelligendo, D', et malum culpae quod scit intelligibilitatem negando, D".

171 (f) Quinto signo ponimus actionem divinam ad extra secundum quam Deus creat, conservat, applicat, atque usurpat omnia in mundo ut sint et agant, E.

Et hoc in signo distinguimus inter ea quae ex divina actione producuntur, nempe, omnia bona, F', et id quod minime ex ista actione sequitur, nempe, malum culpae, E".

172 (g) Sexto signo ponimus totum hunc mundum secundum omnes suas partes atque nexus existentem, ita quidem ut totus mundus sit semper Deo praesens, et tamen partes mundi sibi invicem non sint omnes praesentes, F.

Et iterum distinguitur inter intelligibilia in se et in alio, F', et malum culpae quod est irrationalis defectus appetitus rationalis, F".

173 (h) Quae signorum distinctio videtur conveniens.

In primis duobus ponuntur necessaria atque aeterna, in tertio et quarto ponuntur aeterna sed contingentia, in quinto et sexto ponuntur temporalia et contingentia. Quod videtur manifeste conveniens.

Porro, scientia media supponit scientiam simplicis intelligentiae; scientia visionis supponit liberam Dei voluntatem creandi; et existentia mundi supponit actionem Dei. Et hac de causa convenienter ponuntur primum ante secundum, tertium ante quartum, et quintum ante sextum.

Denique in singulis signis fit distinctio secundum quod scientia vel volitio vel actio vel realitas respicit vel non respicit malum culpae. Quod conveniens est cum malum culpae intelligibilitate careat et in aliud reduci non possit.

- 174 (i) Iam vero alia signa non videntur admittenda.
Si enim alia admitterentur, fundamentum distinctionis sumeretur secundum partes mundi sciti, voliti, facti, et existentis.

At Deus scit mundum per modum unius; vult mundum per modum unius; et agit per intellectum suum atque voluntatem. Quare cum mundus consideretur prout terminus est divinae scientiae, volitionis, et actionis (nam de divina providentia et gubernatione quaestio est), ineptum videtur partes distinguere ubi unum scitur, volitur, et efficitur.

- 175 (j) Quantum ad adaequationem veritatis attinet:
Quae primo et secundo signo ponuntur, dicuntur de Deo per necessitatem et ideo per denominationem intrinsecam.
Quae quinto et sexto signo ponuntur, dicuntur de mundo per denominationem intrinsecam tum secundum quod in se est, F, tum secundum quod in Deum ut causam reducitur, F', vel non reducitur, E".
Quae tertio, quarto, et quinto signo ponuntur dicuntur de Deo contingenter (potuit enim non creare) et ideo per denominationem extrinsecam dicuntur.

- 176 (k) Quantum ad realitatem distinctionum signorum attinet:

Duo sunt realiter distincta, nempe, Deus et mundus.
Proinde, quae necessario de Deo dicuntur non supponunt aliud praeter Deum; quae vero contingenter de Deo dicuntur, includunt in ratione veritatis existentiam mundi extrinsece denominantis.

Parva est distinctio inter scientiam simplicis intelligentiae et scientiam medium; Deus enim absolute simplex est.

Pariter parva est distinctio inter volitionem liberam et scientiam visionis; idem in Deo realiter est scire et velle; et haec scientia atque volitio veritatis adaequationem habent per idem denominans extrinsecum.

- 177 Addit scientia visionis super scientiam simplicis intelligentiae et scientiam medium tum quatenus scit obiectum actu existens tum quatenus ipsa est illa scientia quae adiecta voluntate est causa rerum (Sum. theol., 1, q. 14, a. 8) et quae supposita voluntate est praeceptiva ordinis rerum (ibid., q. 22, a. 1 c., ad 1m, ad 3m).

Realis omnino est distinctio inter ea quae in mundo sunt et illam privationem quae est malum culpae.

Denique distinctiones quae parvae dicuntur, fundamentum suum habent in nostro modo concipiendi.

178

CAPUT XXV

De praedestinatione et reprobatione

(a) Providentia divina est ratio ordinis rerum in finem prout in mente divina exsistit (Sum. theol., 1, q. 22, a. 1 c.). Praedestinatio est pars providentiae, nempe, ratio transmissionis creaturae rationalis in finem vitae aeternae (*ibid.*, q. 23, a. 1 c.).

Reprobatio est praevisione et permissio culpae et praeparatio poenae aeternae (*ibid.*, q. 23, a. 3 c.).

Quae omnia pertinent ad quartum signum rationis seu ad scientiam visionis quae liberam volitionem hunc mundum creandi supponit. (Vide Cap. XXIV, d, k). e

179 (b) Dilectio divina dicit affectum divinae volitionis erga praedestinatos (Sum. theol., 1, q. 23, a. 2 c.)
Electio dicit eundem affectum quatenus hi pree aliis eliguntur ad vitam aeternam.

Odium denique dicit affectum eiusdem volitionis erga reprobos.

Quae omnia pertinent ad tertium signum rationis, nempe, ad liberrimam volitionem qua Deus hunc mundum totum creare voluit. (Vide Cap. XXIV, e). d

Antecedit ergo dilectio praedestinationem et odium reprobationem; quae tamen antecedentia in parva distinctione fundatur. (Vide Cap. XXIV, k.)

180 (c) Providentia, praedestinatio, reprobatio, dilectio, electio, odium distinguuntur ab eorum effectibus seu consectariis.
Ita providentia distinguitur a gubernatione rerum, quae est providentiae exsecutio (Sum. theol., 1, qq. 103, 104). Similiter praedestinatio distinguitur a donis gratiae, meritis, et collatione gloriae. Et pariter dilectio et electio ab eisdem effectibus.

Similiter reprobatio distinguitur a culpa praevisa et permissa et a poena inflictiva; et pariter odium ab iisdem distinguitur.

Interdum praedestinatio vel reprobatio sumuntur sensu restricto et cum praecisione ab aliquibus effectibus vel consectariis. Quae praecisio toties annuntiabitur.

181 (d) Distinguuntur praedestinatio et dilectio eodem modo quo distinguuntur obiectum-quod et obiectum-cui amoris (vide Cap. XVI). Praedestinatio ergo dicit rationem transmissionis creaturae rationalis in finem vitae aeternae. Dilectio autem dicit affectum divinae voluntatis erga creaturam transmittendam

vel transmissam.

Pariter distinguuntur odium et reprobatio.

(e) Cum obiectum-cui amoris non dicatur finis nisi abusive, non est intrudenda consideratio obiectorum-cui in considerationem finium, sicut iam explicatum est. (Vide Cap. XVI, b.)

182 (f) Assertum primum.

Divina dilectio, electio, odium, praedestinatio, reprobatio sunt praescitis possibilibus futurilibusque meritis et peccatis; at nullo modo sunt propter ea, neque proprie ex eis.

Sunt praescitis futurilibus, nam voluntas divina non caece eligit hunc mundum; adest obiectum secundarium secundum quod vult. (Vide Cap. XV, c, i.) (d)

Non sunt propter merita vel peccata futuribia, nam unicum motivum divinae volitionis est bonitas divina. (Vide Cap. XV, f; Cap. XXIII, f.)

Non proprie sunt ex praescitis futurilibus: primo, quia non realiter distinguuntur divinum scire et divinum velle (vide Cap. XV, q); deinde etiamsi anthropomorphice supponatur divina volitio specificari a divino intellectu, volitio esset specificata divino consilio, divina preeconceptione mundi totius et non ex parte quadam preeconcepta.

183 (g) Assertum alterum.

Aliter se habent dilectio et odium; aliter pariter se habent praedestinatio et reprobatio.

Dilectio enim dicit ipsam Dei volitionem secundum quam dicimus, Fiat voluntas tua; quae quidem voluntas est salvifica erga omnes at efficaciter salvifica erga dilectos. (Vide Cap. XXI.)

Odium autem dicit divinam permissionem culpae preevisae quam culpam Deus ipse nullo modo vult. Est enim malum simpliciter. (Vide Cap. XIV, c; Cap. XXI, d; Cap. XXIII.)

184 Praedestinatio dicit Deum summa sapientia sua mundum ordinare ut praedestinatis gratiae conferantur, merita sequantur, mors opportuno tempore interveniat, et praemium vitae aeternae largiatur. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. 8, 28 ss.).

Reprobatio autem minime dicit Deum excogitare laqueos quibus reprobi irretiantur. Malum enim culpae est contra ordinem mundi, et fit contra nisus divinos ut omnes salventur (vide Sum. theol., 1, q. 19, a. 6 c. fin.; q. 103, a. 8 ad lm). Unde dicit reprobatio preevisionem culpae et permissionem (ibid., q. 23, a. 3 c.). (Vide Cap. XIV, f.)

185 (h) Assertum tertium.

Neque dilectio neque praedestinatio neque odium neque reprobatio, etiam praecisive sumptae de sola gloria vel poena, sunt propter merita vel peccata absolute praevisa per scientiam visionis.

Admittitur sane quod ipsa gloria est proper merita, et ipsa poena est propter peccata. At quaestio ponitur de motivo divinae volitionis. Alia quaestio infra ponetur utrum merita vel peccata sint conditiones divinae volitionis.

Dicimus ergo ipsam divinam volitionem aliud motivum non habere nisi ipsam divinam bonitatem (Cap. XV, f) neque divinam volitionem unius esse propter divinam volitionem alterius, nam divina volitio est unica (ibid., b) sed Deum velle ordinem rerum seu velle hoc esse propter illud, uti gloriam propter merita vel poenam propter peccata.

Praeterea, cum ipsa scientia visionis supponat divinam volitionem, ipsa volitio non potest habere causam vel motivum ex praescitis absolute.

186 (i) Assertum quartum.

Divina dilectio et praedestinatio sunt causa effectiva gratiarum, meritorum, atque gloriae. Servi inutiles sumus [Lc. 17, 19].

Uti enim constat ex tractatu de gratia, Deus facit tum ut bonum velimus tum ut ita velimus ut etiam faciamus.

187 (j) Assertum quintum.

Divinum odium et reprobatio non sunt¹ causa peccati formalis; at supposito peccato sunt¹ causa poenae inflictiae.

Non sunt¹ causa, etc.: vide Cap. XX.

Sunt¹ causa poenae inflictiae, etc.: vide Cap. XXI, d ("Quarta denique habitudo . . ." [#141]).

188 (k) Assertum sextum.

Divina dilectio, praedestinatio, odium, reprobatio sunt actus immanentes divinae voluntatis et intellectus; ideoque sunt aeterni, infallibilis, efficaces; eorumque causalitas est irresistibilis, inquantum causant. (Vide Cap. III; Cap. IV, c, d; Cap. VIII.)

189 (l) Assertum septimum.

Divina dilectio, praedestinatio, odium, reprobatio sunt actus contingentes ideoque adaequationem veritatis habent per denominationem extrinsecam.

Sunt contingentes, nam potuit Deus nolle creare.

Habent adaequationem veritatis per denominationem extrinseca (vide Cap. IV).

---

¹"Sunt"--in the autograph: "est."

190

(m) Assertum octavum.

Secundum legem generalem denominans extrinsecum sufficiens et necessarium ut divina dilectio, praedestinatio, odium, reprobatio habeant adaequationem veritatis est mors electi vel reprobi in statu gratiae vel peccati gravis.

Loquimur secundum legem generalem; scilicet, aliter est dicendum de Christo Domino qui peccare non potuit, de confirmatis in gratia, de peccatoribus excaecatis et induratis qui iam certo ultimam gratiam acceperunt, etc.

191

Mors in statu convenienti est extrinsecum denominans sufficiens. Ut enim probatur in tractatu de novissimis, status viae morte finitur.

At etiam est extrinsecum denominans necessarium. Per se enim usque ad mortem manet possibilitas ut iusti non perseverent et ut peccatores accepta gratia poenitentiam agant. Iam vero eiusmodi non-perseverantia vel poenitentia est actus liber qui non continetur de necessitate in alio ita ut usque ad mortem sors incerta maneat. (Vide Cap. IX, c, d.)

192

(n) Assertum nonum.

Divina dilectio et praedestinatio sunt absolute gratuitae.¹

Vita enim aeterna est finis supernaturalis; media quibus ad vitam pervenitur pariter sunt supernaturalia et indebita.

Denique divina dilectio et praedestinatio non habent causam vel motivum vel conditionem ex meritis dilectorum et praedestinatorum.

193

Causa et motivum iam exclusa sunt (Cap. XXV, f, h).

Conditio sic excluditur: Causa non conditionatur ab effectu suo. Atque divina dilectio et praedestinatio sunt causa meritorum (Cap. XXV, i). Ergo non conditionantur a meritis.

Aliis verbis: ut adsit adaequatio veritatis in illa propositione, Deus hunc diligit atque praedestinat, requiritur existentia mortis in statu gratiae ideoque cum meritis. Quae conditio est veritatis propositionis et non ipsius dilectionis vel praedestinationis. Nam dilectio et praedestinatio causant impletionem conditionis, et quidem infallibiliter, efficaciter, irresistibiliter.

Et haec est veritas quam tueri velint ii qui dicunt praedestinationem esse ante praevisa merita.

194

(o) Assertum decimum.

Divinum odium et reprobatio non sunt absolute gratuita.

Sicut dictum est non habent causam vel motivum ex peccatis.

---

¹"Sunt . . . gratuitae"--in the autograph: "est . . . gratuita."

Pariter, prout sunt actus divini non proprie habent conditionem ex parte creaturae. Dominum enim divinum est transcendens (vide Cap. XXII, c.).

Attamen ista propositio, Deus hunc odio habet atque reprobatur, non habet adaequationem veritatis sine morte reprobri in statu peccati; at non habetur mors in isto statu, nisi reprobis peccat; quod peccatum Deus nullo modo voluit, neque intellectu tollerter res ordinavit ut fieret, neque sua actione effecit. Quantum ad impletionem huius conditionis, Deus non est causa. Quare dicitur, Perditio tua ex te Israel (cf. Sum. theol., 1, q. 23, a. 3 ad 2 m).¹

Et haec est veritas quam ii tueri velint qui asserant praedestinationem esse post praevisa merita.

195 (p) Assertum undecimum.

Divina dilectio, praedestinatio, reprobatio, odium non imponunt necessitatem dilectis vel reprobis.

Dicuntur enim hi actus divini atque aeterni per denominationem extrinsecam et sunt in signo simultaneo veritatis cum existentia extrinseci denominantis. (Vide Cap. VIII.)

196 (q) Noli confundere signum simultaneum veritatis et instans simultaneum temporis.

Aut praedestinatus es aut reprobis. Quamvis enim tua mors adhuc tibi futura sit, tamen eadem mors semper Deo aeterno est praesens. Porro sumitur denominatio extrinseca Dei ex morte semper Deo praesente (vide Cap. III, Cap. IV, d.).

197

CAPUT XXVI

Objectiones

(a) Inconvenienter dicuntur actus quidam divini et aeterni esse contingentes, e.g., Cap. IV et passim.
Quod enim est absolute simplex et absolute necessarium, nullo modo est contingens.

Respondetur: Pari inconvenientia dicitur liberrimum consilium, quo Deus creare decrevit, esse actus necessarius.

Ad rationem allatam distinguo: actus purus entitative consideratus nullo modo est contingens, concedo; terminative consideratus nullo modo est contingens, nego.

---

¹Osee 13, 9; in the Vulgate: "Perditio tua, Israel;" in St. Thomas: "Perditio tua, Israel, ex te."

198 (b) Instas: Ista adverbia, nempe, "entitative," "terminative," nihil esse videntur nisi effugium verbale.

Respondeatur: Si ens, actus, realitas cognoscuntur sensu, imaginatione, nominibus, concedo; si cognoscuntur per veritatem tamquam medium in quo, nego.¹

Aliter enim alia veritas habet adaequationem veritatis. Quod Deus necessario exsistit, etc., habet adaequationem veritatis per actum purum entitative; quod Deus libere hoc vult et libere volitum exsistere scit, habet adaequationem non per solum actum purum sed per hunc actum simul cum termino volito et scito; et sic dicitur actus purus terminative sumptus.

199 (c) Non vera et realis est illa divina scientia vel volitio quae actui puro nihil addit nisi terminum ad extra.

Atqui secundum doctrinam traditam scientia visionis, providentia, voluntas salvifica, praedestinatio, reprobatio, etc., nihil addunt nisi terminum ad extra; immo, Deus est idem prorsus entitative sive creat sive non creat.

Ergo secundum doctrinam traditam scientia visionis, etc., non sunt vera scientia neque realis volitio divina.

200 Respondeatur: Minor conceditur et maior negatur cum explicatione sequenti.

Aliud est id quo Deus scit et vult, et aliud est quo propositio circa Deum scientem et volentem habet adaequationem veritatis.

Ipsa actu puro Deus scit et vult quaecumque scit et vult; qui actus cum sit verissimus atque maxime realis demonstrat falsitatem maioris negatae.

Attamen adaequatio veritatis necessariae circa Deum per solum actum purum habetur; sed adaequatio veritatis contingentis ultra actum purum requirit terminum ad extra existentem.

Exemplum habes in igni qui me calefacit. Suo sane calore proprio atque intrinseco ignis calefacit quocumque calefacit. Et tamen fieri nequit ut ignis me calefaciat quin ipse calefiam, et fieri nequit ut ipse calefiam calore qui non in me sed in igni est.

201 (d) Instas: Haec forte sufficient circa actionem Dei ad extra, uti creationem, conservationem, applicationem, etc. At scire et velle dicunt actus immanentes, ideoque adveniente novo termino, aut mutatur ipsum scire ipsumque velle, aut novus terminus neque scitur neque volitur.

Respondeatur: Aut mutatur aut non scitur neque volitur, distingo: in ente finito, concedo; in ente infinito, nego.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Cognitio.

Neque solum est mutatio impossibilis in ente immutabili,
sed prorsus supervacanea est in ente infinito.

Considera exemplum. Si vos docere conarer bis bina esse quattuor, possem vobis terminum proponere et occasionem elicendi actus secundi praebere, at numquam vestram intellectualem perfectionem habitualem augerem; iam dudum scitis bis bina esse quattuor. At Deus est perfectione infinitus, neque solum perfectione habituali sed etiam actuali; novus terminus adesse potest suae scientiae vel volitioni; sed perfectio eius sive habitualis sive actualis augeri non potest.

202 (e) Instas: Saltem haec stare non possunt cum vera libertate¹ divina. Ex concessis enim constat Deum eodem actu puro absolute necessario se ipsum necessario amare et creaturas contingenter, imo liberrimo consilio, velle. Aut Deo inest novus actus contingens aut Deo deest volitio vere libera.

Respondeatur: Eligo primum membrum disiunctionis et distinguo. Inest novus actus contingens, entitative, nego, terminative, concedo.

203 (f) Instas: Atqui novus actus contingens terminative non sufficit ad veram Dei libertatem.

Respondeatur: Distinguo: si vera Dei libertas consistit in eo quod Deus in se producit atque recipit volitionem contingente entitative, non sufficit, concedo; si vera Dei libertas consistit in eo quod Deus libere producit ad extra terminum volitionis suae, non sufficit, nego.

204 (g) Instas: Atqui ad veram Dei libertatem non sufficit Deum libere producere ad extra terminum volitionis suae.

Imo, hoc laborat circulo vitioso. Nam illud libere producere est velle quoddam divinum, nam Deus sua voluntate producit. Porro, non est velle necessarium, quia dicitur liberum; neque est velle liberum, quod non habetur ex termino producendo sed solummodo ex termino producto. Scilicet, productio est prior producto; at praerequiritur terminus libere productus ut sit productio libera.

205 Respondeatur: Primo, sufficit ad veram Dei libertatem libera productio termini volitionis suae; deinde, haec libera productio non laborat circulo vitioso.

Ad primum proceditur ex comparatione libertatis humanae in qua distinguuntur sequentia:

A est volitio finis; quae est actus secundus in voluntate ab applicante receptus.

---

¹ See Guide . . . , s. v., Libertas.

B est volitio medii; quae est actus secundus realiter a priori actu distinctus et pariter in voluntate receptus.

B' est eadem volitio ac B, sed consideratur prout actio est, seu cum relatione dependentiae ad causam efficientem.

B" est eadem volitio ac B, sed consideratur prout passio est, seu cum relatione inhaesione in ipsa voluntate.

A' est eadem volitio ac A, sed consideratur secundum virtualitatem suam, nempe, prout est actus quo suppositum potest producere vel non producere hanc vel illam medii volitionem.

A" est eadem volitio ac A, sed consideratur ut actu producens hanc medii volitionem, seu ut est id quo suppositum actu producit hanc medii volitionem; quae consideratio non addit entitatem actui A intrinsecam sed solummodo addit denominationem a sua actione, nempe, B'.

Iam vero ad veram hominis libertatem constituendam nihil facit possibilitas passiva recipiendi hanc vel illam volitionem; secus dicenda esset aqua libera quia passive potest recipere sive frigus sive calorem.

Sed ratio libertatis habetur ex actu, A', et exercitium libertatis habetur ex eodem actu ut A". At haec relinquunt actum A intrinsece immutatum.

206 Quibus positis ad libertatem Dei veram redeamus.

Deus est suum velle quod est amor infinitus bonitatis infinitae; unde in eo habetur volitio finis, A.

Hoc actu Deus potest producere vel non producere quemcumque mundum; unde in eo etiam habetur virtualitas, A'.

Porro, quod Deus actu producit hunc mundum dicitur quatenus actus purus denominatur a mundo producto, et sic habetur A" et pariter habetur exercitium libertatis.

Denique, eodem signo Deus denominatur non solum ut actu producens sed etiam ut actu volens hunc mundum, et ita in Deo invenitur volitio eius quod ad finem est seu quod correspondet actui B.

207 Ad secundum vero quod adest circulus vitiosus, nego eum adesse. Sicut in homine posse producere natura antecedit actu producere, pariter in Deo. Sicut in homine, eodem actu B, B', habentur et actu velle medium et actu producere volitionem medii, pariter in Deo in eodem signo sunt actu producere mundum et velle mundum productum.

208 (h) Instas: Solutio est nulla. Causa indifferens ad utrumque non agit donec determinetur. Atqui in analysis ponitur causa indifferens ad utrumque, nempe, actus A', et additur actio ante determinationem, nam A" est causa immutata et ideo prior effectu qui est B, B', B".

Respondetur: Causa specificationis indifferens non agit donec determinetur, concedo; causa exercitii, nego.

Requiritur determinatio causae specificationis, quia secus specificatio effectus esset incompleta; quamobrem praeter intellectum cuius scientia se habet ad utrumque, ulterius requiritur voluntas tamquam causa exercitii. Si autem hoc principium applicatur pariter ad causam exercitii, aut abitur in infinitum aut tandem denique agnoscitur principium sic applicari non posse. Ita Banneziani secundum unum principium metaphysicum requirunt determinationem causae exercitii in libera hominis voluntate, et secundum principium contradictorium non requirunt determinationem eamdem in libera voluntate divina. Iam vero aut determinatio est metaphysice necessaria in causa exercitii aut non; si est, Deus non est liber; si non est, non requiritur determinatio in homine. Dicere quod causa infinita non indiget, causa finita indicaet, est fallacia accidentis; si causa finita indiget, indigentia non est ex ratione causae exercitii, sed ex ratione finitudinis; et ex hac ratione probatio est proferenda; non profertur, neque proferri potest; si enim posset proferri, tolleretur libertas humana.

209 (i) Atqui saltem scientia visionis et libera Dei volitio non sunt aeternae. Nam terminus ad extra est temporalis, ideoque dicere eum semper esse Deo praesentem aut facit terminum aeternum aut facit terminum qui non exsistit praesentem.

Respondetur: Nego antecedens; ad rationem allatam, admitto terminum esse temporalem; ad disiunctionem, nego suppositum, nempe, aeternitatem esse tempus quoddam infinitum. Res iam est explicata (Cap. III, IV).

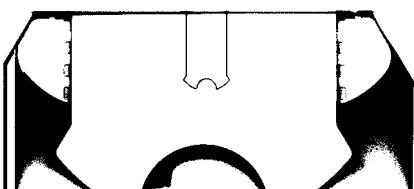
210 (j) Doctrina adeo complexa atque intricata melius omittitur ut mysterium simpliciter agnoscatur.

Respondetur: Adhuc nulla difficultas est mota quae in philosophia moveri non potest. Potius ergo inertia humana quam mysterium divinum agnosci debet.

211 (k) Secundum sanctum Thomam (Sum. theol., 1, q. 23, a. 2 c.) praedestinatio nihil ponit in praedestinato. Secundum doctrinam propositam praedestinatio ponit in praedestinato mortem in statu gratiae.

Respondetur: Secundum sanctum Thomam prophetia praedestinationis non completur sine nostro arbitrio consentiente (*ibid.*, 3, q. 30, a. 1 ad 1m); et ita est circa prophetiam, quia ita est circa divinam scientiam ex qua prophetia procedit (*ibid.*, 2-2, q. 171, a. 6 ad 3m); iam vero idem ordo universi in divino intellectu existens sub aliis respectibus est praescientia, praedestinatio, providentia (*ibid.*, 1, q. 22, a. 1; q. 23, a. 1); ergo secundum sanctum Thomam praedestinatio aliquid ponit in praedestinato.

Aliter tamen et aliter: prout enim praedestinatio dicit actum quo Deus praedestinat, dicit actum purum et sic in praedestinato nihil ponit; prout autem praedestinatio dicit

hanc veritatem, Deum hunc hominem praedestinare, adaequatio veritatis exigit aliquid in praedestinato positum.

212 (1) Videtur quod voluntas salvifica antecedens est conditionata.

Nemo enim reprobatur nisi peccaverit; quod peccatum Deus non causat; usque ergo ad peccatum imponentiae finalis, voluntas salvifica manet antecedens et conditionata; at hoc peccato peracto, transit eadem voluntas in absolutam et consequentem.

Respondetur: Quod "videtur," transeat; ad argumentum, nego suppositum, nempe, Deum esse in tempore.

Verum est volitionem divinam non esse consequentem et absolutam sine conveniente termino ad extra; eiusmodi tamen terminus non est conditio volitionis divinae sed conditio adaequationis veritatis.

Quod non est conditio ipsius divinae volitionis, patet; nihil enim est in mundo nisi Deus voluerit; porro, volitio divina est unica; et nihil potest esse conditio sui ipsius.

213 (m) Videtur malum culpae reduci in Deum permittentem idem malum culpae.

Aut enim ista permissio est volitio efficax, et sic cum ea componi non potest hominem non peccare; aut non est volitio efficax, et sic tollitur dominium Dei transcendens.

Respondetur: Admitto disjunctionem et eligo membrum primum; quoad membrum primum admitto cum volitione Dei efficaci componi non posse ut homo non peccet; sed nego consequens quod subauditur, nempe, hominem ad peccandum necessitari; nam veritates simultaneae sunt et quod hic homo hic et nunc peccat et quod Deus hunc hominem hoc peccatum patrare permittit; per eamdem enim entitatem utraque veritas habet adaequationem.

214 (n) Instas: Ergo admittitur nexus intelligibilis inter Deum permittentem et hominem peccantrem.

Respondetur: Admittitur identitas inadæquata inter has veritates simultaneas, nempe, hominem peccare, et Deum hoc peccatum permettere; per eamdem enim entitatem habent adaequationem veritatis. Sed negatur nexus intelligibilis inter actum quo Deus permittit et defectum actionis quo homo peccat. Caeterum, in contextu stricte sumitur "intelligibile;" non enim dicit id quod cognosci potest et multo minus id quod concipi potest; sed dicit id quod positive intelligendo cognoscitur.

215 (o) Instas: Explicatio est nulla quae recurrit ad rationem inintelligibilitatis.

Respondetur: Si ita recurritur sine fundamento in re, concedo; si cum fundamento in re, nego. Explicatur enim quid possit et debeat intelligi et quid neque possit neque debeat intelligi.

- 216 (p) Saltem non oportet derelinqui definitionem traditionalem boni, nempe, id quod omnia appetunt.

Respondeatur: Ponitur quid nominis ut ad quid rei procedatur. Secundum quid nominis bonum est id quod omnia appetunt, et appetitus est tendentia in bonum. Secundum quid rei ens et bonum convertuntur; iam vero omne ens est unum et intelligibile; omne ens actu est exsistens; omne ens-quod completum est totum; unde bonum ratione sui est totum exsistens, et bonum ratione alterius est pars totius.

- 217 (q) Non assignatur terminus quem antecedit voluntas antecedens.

Respondeatur: Assignatus est terminus sine quo non habetur voluntas consequens, v.g., mors in statu peccati.

At nullus est assignandus terminus quasi umquam cessat voluntas Dei antecedens; haec enim non est volitio conditionata, sed est ipsa volitio divina actualis qua hunc mundum vult inquantum terminatur ad ea quae ex parte sua Deus vult, nempe, bona omnia.

- 218 (r) Nulla est distinctio inter actionem divinam immediatione virtutis et immediatione suppositi. Deus enim est sua virtus. Si ergo Deus agit immediatione virtutis, eo ipso agit immediatione suppositi. (Vide De pot., q. 3, a. 7.)

Respondeatur: Immediatio suppositi sequitur immediationem virtutis, concedo; non potest Deus agere nisi per causas secundas, nego. (Vide Sum. theol., 1, q. 105, aa. 1-3.)

- 219 (s) Theoria proposita circa divinam scientiam futuribilium coincidit cum Banneziana.

Respondeatur: Theoria Banneziana duobus constat: Deus cognoscit futuribilia in decretis suae voluntatis; quae decreta subiective absoluta et obiective conditionata respiciunt praedeterminationes physicas talibus adiunctis dandas. (Vide Billuart apud Lennerz, #362, p. 253.¹)

Theoria proposita negat possibilitatem praedeterminationum physicarum; et affirmat scientiam medium constitutam ante omne decretum absolutum divinae voluntatis. In sua virtute comprehensa Deus conspicit totam seriem mundorum possibilium; in sua transcendentia comprehensa Deus cognoscit quemlibet mundum, si crearetur, futurum fuisse prout concipiatur priori scientia simplicis intelligentiae. Illud "si crearetur" non est decretum divinae volitionis sed hypothesis decreti quae in solo intellectu perficitur.

---

¹ See Note 1, page 11, supra.

Si Molinam legeris (Lennerz #357, p. 249 s.), profecto videbis totam vim suae positionis in eo consistere quod contra Scotum non facit transitum a possibilibus ad actualia per determinationes divinae voluntatis sed post possibilia cognita et ante omne decretum voluntatis absolutum interponit futuribia cognita. Unde ad mentem divi Thomae exsistentiam rerum actuumque ex divina voluntate repetit, rationem vero seu specificationem seu determinationem (si A, tunc B) ex solo divino intellectu. Et hoc non solum facimus sed etiam quemadmodum fieri possit explicamus.¹

220

CAPUT XXVII

Principiorum summula

(a) Circa divinum dominium.

Cum ipse Deus sit fons omnis intelligibilitatis, veritatis, bonitatis, entitatis, fieri non potest ut ex alio scientiam acquirat, vel praeter actionem eius quicquam producatur.

Imo, cum spiritus sit, cumque per intellectum et voluntatem agat, non solum ut causa prima et principalis omnia producit, sed eadem omnia etiam intellectu praeconcipit et liberrima volitione vult.

Cum denique Deus sit perfectione infinitus, necessario est scientia eius infallibilis, volitio eius efficax, et actio eius, scientiam volitionemque exsequens, irresistibilis.

221

(b) Circa ordinem universi.

Cum omnis mundus possibilis necessario sapientiam divini intellectus et divinae voluntatis bonitatem reprezentet, existit ordo universi concretus, spatio temporeque divisus, omnia continens quae sunt, erant, vel erunt, omnia relationibus religans sive necessariis sive contingentibus, unus, intelligibilis, completus.

Qui cum bonus sit et alia bona finita omnia in se includat, summum est bonum creatum, et finis rebus creatis immanens, et gloria Dei externa et obiectiva.

At idem universi ordo potest abstracte considerari, prout est relationum quidam complexus, et potest dynamice sumi, prout singulis momentis successivis existit. Quo sub aspectu ordo universi est virtus illa instrumentalis qua Deus singulas causas a se creatas conservatasque ad actiones determinatas

---

¹See Appendix I, Note to Section 219.

applicat et applicatas usurpat secundum preeconceptum
consilium suae providentiae et secundum modum suaे gubernationis generalem.

222

(c) Circa necessitatem et contingentiam.

Quicquid contingenter de Deo dicitur, per denominationem extrinsecam dicitur. Et eiusmodi omnia sunt quae pertineant sive ad scientiam visionis sive ad liberam Dei volitionem sive ad actionem Dei creantis, conservantis, et gubernantis.

Neque desunt ipsa extrinseca denominantia, cum Deo aeterno omnia sunt praesentia, neque quicquam ei praeteritum vel futurum esse potest. Non enim imaginatione fingendus est Deus, quasi nunc his contemporaneus existens et quandoque illis contemporaneus; sed ipse est sine temporis limitatione, et alia sunt etiam quamvis tempore limitentur.

Qua de causa veritates simultaneae sunt, quippe quae per eamdem entitatem adaequationem veritatis habeant, et "hoc contingens existit" et "Deus hoc contingens existere scit, vult, facit."

Ex quo factum est ut neque divina scientia infallibilis, neque voluntio efficax, neque actio divina propter infallibilitatem efficaciamque irresistibilis ullam possit necessitatem rebus imponere praeter eam quae ex suppositione ipsius rei sequatur.

223

Reliquum ergo est ut ex causis finitis solis mensuretur rerum sive necessitas sive contingentia, ut ille effectus sit necessarius cuius causa applicata non potest non agere, et ille effectus sit contingens cuius causa applicata et agere et non agere potest.

Quam ob causam frivulos recte reputavit Aquinas esse eos qui divinum dominium absolutum et rerum contingentiam inter se pugnare arbitrarentur. (Vide C. gent., 3, c. 94, #15 [2699].)

224

(d) Circa malum culpae.

Fxistunt, prout privationes existere dicuntur, irrationabiles defectus actionis in appetitu rationali. Qui defectus, cum contra naturam rationalis appetitus, contra dictamen rectae rationis, contra dona gratiae in contrariam partem nitentia, contra intelligibilem rerum ordinem a Deo preeconceptum atque volitum, contra praecpta Dei et minas iusti iudicis, contra actionem Dei in omni agente operantis, nihilominus modo privativo fiant, sane secundum nullum nexum intelligibilem in aliud reduci possunt.

Quare Deus non intelligendo ea preeconcipit sed intelligibilitatem negando cognoscit, neque ullo modo ea vult sed tantummodo permittit, neque sua actione facit sed, ipso agente ut fiant, irrationaliter non fiunt [actiones bonaे].

225

(e) Circa voluntatem Dei antecedentem et consequentem.

Alio sensu voluntas dicit velle, alio et latiore sensu

dicit permettere; quod enim Deus malum culpae permittit, nullo tamen modo malum culpae vult.

Dicitur ergo voluntas Dei antecedens quatenus volendo eligit; consequens autem quatenus non solum volendo eligit sed etiam nolendo permittit.

Cuius distinctionis radix sic forte declarari potest. Vult Deus iustitiam suam seu rerum rationem intelligibilem seu rerum veritatem ontologicam; vult igitur creaturarum actiones secundum proprias naturas propriasque voluntates lege saltem generali fieri; vult ideo Deus per causas secundas agere et usum non purum sed coniunctum sui dominii adhibere; et quia haec vult Deus, Verbum caro factum est ut creata humanitas per Humanitatem creatam salva fiat.

226 Potuit Deus alium mundum elegere ubi per causas secundas ageret et tamen nullum fieret peccatum. Potest Deus per usum purum sui dominii immediata interventione semper impedire quominus creatura peccatura peccet.¹

At alium mundum non elegit, et volendo hunc mundum vult usum sui dominii coniunctum et non vult usum illum purum. At quamvis dominium pure adhibitum nolit, nihilominus Dominus omnium manet. Quare ex suppositis necesse est ut peccata fieri permittat.

Quae permissio non est velle malum culpae: ne peccator quidem ipsum malum culpae vult. Neque eadem permissio est velle aliud, sed nolle quoddam est, nempe, nolle usum purum divini dominii quo hoc in mundo tolleretur veritas rerum ontologica.

227 Quia hunc mundum Deus voluit, gratias Deo agere nos oportet; quia huius mundi veritatem ontologicam voluit, laudandus sane est Deus; quod homines peccant, ipsi viderint, cum sua voluntate contra voluntatem Dei peccent; quod tot tantique sunt errores, quod tam graves tamque frequentes occurrunt tentationes, quod gratiae abundantiores non conceduntur, viderint ipsae causae secundae per quas impetrantes atque laborantes Deus agere vult.

228 (f) Circa rationem mysterii.

Quod in patria uno simplici intuitu intelligendum manet, his in terris per rationem fide illuminatam intelligere aliquatenus valent qui pie, sobrie, sedulo quaerant.

Quare per multa discurrendo, rationibus semper aliis alias difficultates obviando, per errorum magis exclusionem quam ipsius veritatis perscientiam, per principiorum potius cumulationem quam synthesis, ea sunt proposita quibus cohaerenter affirmatur et Deus omnium Dominus, et homo sui dominus, et peccator peccati reus. Vera ergo est voluntas Dei salvifica cum nullo modo velit vel faciat Deus id quo non salvandi pereunt. Iusta est impenitentium reprobatio cum ea conditione reprobantur quam non Deus sed ipsi impleant. Gratuita est electorum praedestinatio quorum nullum est meritum quod non acceperint ab eo qui infallibiliter praeccepit, et efficaciter voluerit, et irresistibiliter produxerit

¹"Peccet"--in the autograph: "non peccet."

cum totum universi ordinem tum singulas eiusdem partes etiam minimas.

229

"Cum omnia feceritis quae praecipiuntur vobis, dicite quia servi inutiles sumus."¹

"Homo non habet de suo nisi mendacium et peccatum."²

"Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui" [Eccli. 15, 14].

". . . non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei" [Rom. 9, 16].

". . . diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui" [Rom. 8, 28-29].

"Ergo cuius vult miseretur, et quem vult indurat" [Rom. 9, 18].

"Obsecro igitur primum omnium fieri obsecraciones, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus . . . Hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire" [1 Tim. 2, 1-4].

". . . argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina" [2 Tim. 4, 2].

"Quomodo autem audient sine praedicante?" [Rom. 10, 14].

"Perditio tua ex te, Israel."³

"O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius! Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuet ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula. Amen" [Rom. 11, 33-36].

Scrihebam Torontini,
in seminario Patrum Societatis Iesu,
xxiii mart., MCML,
Bernardus Lonergan.

¹ Luke 17, 10 (Vulgate): ". . . cum feceritis omnia quae praexcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus."

² DB 195: "Nemo habet de suo nisi mendacium et peccatum" (From Augustine, In evangelium Iohannis tract., V, 1).

³ See Note 1, page 57, supra.

APPENDIX I

Notes to Text of De scientia . . .

Note to Section 89

The phrase, "Causa causae est causa causati," which occurs also in #97 of this work as well as in the De ente supernaturali (Regis Edition, #179), is discussed in the Guide . . . , s.v., Causalitas efficiens; it may be profitably compared to the parallel phrase of De notione sacrificii (#15 in the Regis Edition): "Quod repreäsentat repreäsentans, repreäsentat primum repreäsentatum."

Note to Section 219

In the 1950 mimeographed edition of this work, there was a blank half-page at the end of what we are calling Caput XXV. In a set he received of these mimeographed notes, Father Lonergan used this blank space to insert two items of great interest, an additional paragraph to objection "s" and a further objection "t". These additions can be found in the Lonergan Papers turned over to the editors in 1972. The paragraph added to objection "s" reads as follows:

Contra, theoriam Bannezianam aperte impossibilem reputamus. Nam ista decreta libera dicuntur contingenter de Deo; at nullum exsistit extrinsecum denominans quo adaequationem veritatis habere possunt; futuribilia enim non exsistunt.

And objection "t" reads (with minor editing):

At quomodo explicatur textus de Tyriis et Sidoniis? Si fierent miracula, eos poeniteret; at possibile est ut factis miraculis eos non poeniteret. In ordine A" eos poenitet; in ordine A" eos non poenitet; in utroque ordine fiunt miracula.

Aut verum non est obiective quod a Domino dicitur; aut nullus est ordo A" et ideo non possent non poenitere, quod est contra libertatem.

(Respondeatur:) Verum est dictum Domini; nullus est ordo universi in quo factis miraculis non poeniteret eos; et tamen possent non poenitere, nempe, in eo

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

ordine in quo eos poenitet. Nisi enim in eo ordine potuerunt poenitentiam non agere, frustra invocantur alii Tyrii in alio ordine qui potuerunt.

Denique, quod est possibile est possibile in aliquo ordine; at non solum possibile sed etiam futuribile est quod non solum possibile sed etiam actuale esset in quodam ordine.

The point and occasion of this addition to the mimeographed notes we may surmise from the following bit of history: During Lonergan's 1950 lectures on scientia media in this same course on God, classroom discussion centered one day on the New Testament text which was regarded as stock proof for the fact of scientia media: "If the miracles that were performed in you had been performed in Tyre and Sidon, they would long ago have repented in sackcloth and ashes" (Matthew 11:21). The objection was put to Father Lonergan that while there might be scientia media of this futurable, there was equally scientia media of its contradictory: "If these miracles had been performed in Tyre and Sidon, they would not have repented." That is, if God knows "miracles in Tyre with consequent repentance" as a possibility and so a futurable in some order, he also knows "miracles in Tyre without consequent repentance" as a possibility and so a futurable in some other order; both propositions pertain to God's eternal scientia media, which does not therefore give sufficient grounds for the determination of one as true and of the other as false.

Shortly after the discussion, Father Lonergan delivered to his questioner the following page (reproduced with minor editing):

Scientia simplicis intelligentiae.

(a) In the divine essence God knows all possible world orders; their criterion is divine wisdom and goodness.

(b) In each world order God knows everything that is or occurs from the first instant of creation to the final end; it is a knowledge of essences and existences, potentialities and actuations.

(c) In knowing these potentialities (see b), God knows the possibles in the familiar sense; i.e., everything that could be in any possible world.

(d) E. g., in many possible world orders it would be possible for me to own a dog and to feed him steak; but there need be no possible world order in which I actually feed my dog steak.

Hence there is no necessity that the possible series of world orders include the actuation of all possibilities.

Scientia media.

(a) Every possible world order is also futurable. From the nature of the proof of scientia media as divine reflection on divine transcendence.

(b) There are real possibilities that are not actuated actually in any possible world order.

Meaning: see d.

Proof: "miracles worked in Tyre and Sidon without repentance following" is a real possibility but yet is occurrence that pertains to no possible world order.

Abstract proof: from difference of criteria of possibility (non-contradiction, positive coherence of terms) and of actuality in possible world order (divine wisdom and goodness).

Presumably the additions to Caput XXV in Lonergan's own set of the mimeographed notes were made on the occasion of this exchange and belong therefore to the period March-May in 1950.

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

APPENDIX II

References to D(enzinger)-B(annwart): Enchiridion
symbolorum . . . , with crossreferences to D(enzinger)-
S(chönmetzer); paragraph numbers are those supplied
on the margin of the text by its editors.

<u>DB</u>	<u>DS</u>	<u>Paragraph no.</u>
195	229	2

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

INDEX OF AUTHORS

(References are to paragraph numbers)

- Aristotle, 16, 21, 45, 54, 114
Augustine, 45, 96, 118, 229, n.2
Augustinians, 114, 118
Avicenna, 45
Bannez, D., & Bannezians, 88, 111-121, (126-30), 208, 219
Bellarmine, R., 39, 44
Billuart, F., 219
Calvin, J., 163
d'Alès, A., 44
de Régnon, T., 41
Descartes, R., 45, 163
Donnelly, P., 70
Durandus, 88, 109
Galileo, 163
Garrigou-Lagrange, R., 44
Godet, P., 109 n. 1.
Ignatius Loyola, 163
Kleutgen, J., 41
Lennerz, H., 32, 42, 219
Lonergan, B. J. F., 88, 121 n. 2.
Luther, M., 163
Mandonnet, P., 111 n. 3
Marx, K., 163
Mazzella, C., 40
Molina, L., 39, 44, 88, 110, 219
Ockham, Wm., 45
Olivi, J. P., 114
Perrone G., 41
Plato, 45
Plotinus, 45
Rousseau, J.-J., 163
Ruiz de Montoya, D., 40
Scotus, 45
Suarez, F., 40, 96
Thomas Aquinas, 87, 88ss, 111, 117ss, 127, 149, 194 n.1.
and see separate index of Loca Thomistica
Vansteenberghe, E., 44

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

INDEX OF LOCA THOMISTICA

(References are to paragraph numbers)

<u>Locus</u>		<u>Paragraph no.</u>
<u>In Lib. Sent.</u>		
1, d. 39, q. 2, a. 1 sol.		54
<u>Contra gentes</u>		
I, c. 70, #4	(595)	55
c. 78, ##4 f.	(663 f.)	55
	#4	54
c. 85, #3	(713)	55
II, c. 24		55
c. 24, #4	(1005)	54
c. 39, #7	(1157)	55
c. 42, #3	(1183)	55
	#5	55
c. 44, #2	(1204)	55
c. 45, #8	(1226)	55
	#9	57
III, cc. 16-25		54
c. 22		55
c. 64, #2	(2385)	54
	#9 f.	55
	#11	55
c. 68, ##6-12	(1453-1459)	55
c. 69, #17	(2447)	55
c. 94, #15	(2699)	223
c. 112, ##3-5	(2863-2865)	55
	##8-10	55
<u>Summa theologiae</u>		
Pars Ia, q. 2, a. 3 c.		56
q. 11, a. 3 c.		56
q. 13, a. 7 ad 3m		12
q. 14, a. 5 ad 3m		71
	a. 8	56, 177
q. 15, a. 2 c.		56
q. 19, a. 2 ad 2m-4m		70
	a. 4 ad 3m	70
	a. 5	71
	a. 5 c.	66, 70

	a. 6	63
	a. 6 c. fin.	184
	a. 9 c.	140
q. 20,	a. 1 ad 3m	75
	a. 2	71, 78
	a. 2 c.	70
q. 21, aa.1-4		164
	a. 1 c.	56, 57
	a. 1 ad 2m	160
	a. 1 ad 3m	54
	a. 2	159
	a. 2 c.	56
q. 22,	a. 1	211
	a. 1 c.	177, 178
	a. 1 ad 1m	177
	a. 1 ad 3m	178
	a. 4 c.	55
q. 23,	a. 1	211
	a. 1 c.	56, 178
	a. 2 c.	178
	a. 3 c.	178, 184
	a. 3 ad 2m	194
	a. 5 ad 3m	164
q. 25,	a. 1 ad 1m	48
	a. 6 ad 3m	57
q. 42,	a. 3 sed contra	57
q. 44,	a. 4 ad 3m	57
q. 47,	a. 1 c.	55, 57
	a. 2 c., ad 1m, 3m	57
	a. 3 c.	57
	a. 3 ad 1m	54
q. 48,	a. 1 ad 5m	57
	a. 2 c., ad 3m	57
q. 50,	a. 1 c.	57
q. 56,	a. 2 ad 4m	57
q. 60,	a. 5	54
q. 65,	a. 1 ad 2m	54
	a. 2 c.	55, 57
	a. 2 ad 3m	57
q. 73,	a. 1 c.	55
qq. 103	ff.	180
q. 103,	a. 1 c.	56
	a. 2	54
	a. 2 ad 3m	54, 55
	a. 8 ad 1m	63, 184
q. 105,	aa.1-3	218
q. 116,	aa.1-3	117
	a. 2 c.	56

Pars Ia-IIiae, q.	91, a. 1 c.	56
	a. 2 c.	56
	q. 109, a. 3 c.	54
Pars IIa-IIiae, q.	171, a. 6 ad 3m	211
Pars IIIa,	q. 30, a. 1 ad 1m	211

De potentia

Q. 3, a.	7	218
	c., ad 7m	117

De veritate

Q. 5, a.	3	54
----------	---	----

In Metaph.

XII, lect. 12, #	2627-2631	54
------------------	-----------	----

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE